

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

EGIDIJUS KIERAS

VRTmis2-01

Studento identifikavimo Nr.121862

Valstybinis programos kodas: 621M90005

FIZINIO ASMENS NEMOKUMO INSTITUTAS: LYGINAMOJI ANALIZĖ
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Doc. Dr. Salvija Kavalnė

VILNIUS, 2014

TURINYS

1. ĮVADAS.....	3
2. FIZINIO ASMENS NEMOKUMO PROBLEMOS, NEMOKUMO INSTITUTO ISTORINĖ RAIDA BEI NEMOKUMO IR BANKROTO SAMPRATOS.....	7
2.1. Fizinio asmens nemokumo problemos ir sprendimo būdai.....	7
2.2. Fizinio asmens nemokumo instituto istorinė raida.....	10
2.3. Fizinio asmens nemokumo ir bankroto sampratos	12
3. FIZINIO ASMENS NEMOKUMO INSTITUTO MODELIAI LIETUVOJE, DIDŽIOJOJE BRITANIJOJE, VOKIETIJOJE IR LATVIJOJE	16
3.1. Fizinio asmens nemokumo instituto modeliai.....	16
3.2. Didžiosios Britanijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai 19	
3.3. Vokietijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai.....	21
3.4. Latvijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai.....	23
3.5. Lietuvos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai.....	24
4. KONKREČIŲ FIZINIO ASMENS NEMOKUMO PROCEDŪRŲ LIETUVOJE, DIDŽIOJOJE BRITANIJOJE, VOKIETIJOJE IR LATVIJOJE LYGINAMOJI ANALIZĖ IR PALYGINAMOJI LENTELE.....	27
4.1. Bankroto bylos iškėlimo prielaidos	27
4.2. Bankroto bylos iškėlimo teisinės pasekmės	30
4.3. Fizinio asmens mokumo atkūrimo planas	30
4.4. Bankrutuojančio asmens turto administravimas.....	34
4.5. Fizinio asmens pareigos ir teisės bankroto proceso metu	36
4.6. Kreditorių pareigos ir teisės fizinio asmens bankroto proceso metu.....	38
4.7. Turto pardavimas fizinio asmens bankroto proceso metu.....	41
4.8. Kreditorinių reikalavimų tenkinimas.....	44
4.9. Fizinio asmens atleidimas nuo skolinių įsipareigojimų.....	44
4.10. Fizinio asmens nemokumo instituto Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje palyginamoji lentelė.....	47
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	54
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Šiuolaikinėje Europos teisėje fizinio asmens nemokumo institutas pradėtas reglamentuoti dar XX a. aštuntajame dešimtmetyje, tačiau Lietuvoje jis buvo įtvirtintas tik 2012 metais, priėmus Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą. Tokiu būdu įstatymų leidžiamoji valdžia Lietuvoje įtvirtino fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdą.

Nuo tada kai Lietuvoje buvo priimtas fizinių asmenų bankroto įstatymas, bankrutuojančiais jau yra paskelbta 170 asmenų, tačiau nė viena bankroto procedūra dar nėra baigta.¹ Priešingai nei Lietuvoje, kitose Europos šalyse, kuriose šis institutas buvo įtvirtintas kur kas ankščiau ir fizinių asmenų bankroto mastai yra kur kas didesni: Jungtinėje Karalystėje vidutiniškai per vieną dieną bankrutuoja 360 gyventojų, Vokietijoje – 278, Čekijoje bankrotas inicijuotas 68 privatiems skolininkams. Šiuo metu rekordą pagal asmens bankrotų gausėjimą pasiekė ir Prancūzija. 2012 metais šioje šalyje apie savo nemokumą paskelbė net 15,8 proc. daugiau gyventojų nei 2011 m. Nuo prancūzų tik 1,5 proc. atsilieka Šveicarija. Augimas taip pat fiksuojamas ir Jungtinėje Karalystėje ir Suomijoje. Visos kitos Vakarų Europos šalys džiaugiasi gerėjančia gyventojų finansine padėtimi. Čia rekordininkė – Švedija (sumažėjimas 7,2 proc.).²

2000 metais, Europos Sąjungos Taryba priėmė reglamentą dėl bankroto bylų³. Reglamentas įtvirtino nuostatą, jog šalies narės teismo sprendimas bankroto byloje automatiškai pripažįstamas bet kurioje kitoje valstybėje narėje ir sukelia tokias pačias teises pasekmes.⁴

Priėmus reglamentą sparčiai ėmė plisti „bankroto turizmas“, t.y. vienos šalies piliečiai ėmė bankrutuoti kitose šalyse taip siekdami atkurti savo mokumą. „Bankroto turizmą“ paskatino nevienodos bankroto sąlygos įvairiose šalyse, skolininkai, matydami geresnes galimybes bankrutuoti svetur, stengiasi perkelti savo pagrindinių turtinių interesų centrą į kitą šalį vien tam, kad įteisintų savo kaip bankrutavusio asmens statusą.

Lietuvoje fizinio asmens nemokumo institutas yra naujas ir neištirtas, todėl visuomenė į jį žiūri itin kritiškai ir neretai savo nemokumo problemas ima spręsti kitose šalyse.

¹ Duomenys apie fizinio asmens bankroto procesus <http://www.bankrotodep.lt/Doc/FABIS_G.pdf>, [žiūrėta 2014 03 25].

² Fizinių asmenų bankrotai: kuri Europos valstybė pirmauja? <<http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/fiziniu-asmenu-bankrotai-kuri-europos-valstybe-pirmauja-1064828/>> [žiūrėta 2014 01 04].

³ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, 2000 <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=9026> [žiūrėta 2013 12 01].

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo G. J. prašymą leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Latvijos Respublikos Talsu rajono teismo sprendimą, Nr. 3K-3-39/2013.

Šiuo metu nėra atliktas joks platesnės apimties darbas, kuris būtų palyginęs Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos šalių fizinio asmens nemokumo institutą, jo reglamentavimą ir nustatęs tobulintinus Lietuvos instituto aspektus.

Būtina paminėti, jog teisės normos dažniausiai yra tobulinamos, kai jas taikant yra susiduriama su reglamentacijos spragomis ar kitomis problemomis, tačiau, šiuo atveju, kai Lietuvoje dar nėra susiformavusi teisminė praktika sprendžiant fizinių asmenų nemokumo problemas, vienintelis būdas nustatyti tobulintinas dabar galiojančio Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo vietas yra fizinio asmens nemokumo instituto Lietuvoje ir kitose valstybėse palyginimas.

Temos iširtumas. Lietuvoje fizinio asmens nemokumo institutas nėra itin patrauklus mokslinių tyrimų objektas vien dėl to, jog iki pat 2012 metų jis Lietuvoje nebuvo reglamentuotas. Iki priimant fizinių asmenų bankroto įstatymą pagrindiniai nagrinėjami klausimai buvo kaip ir dėl kokios priežasties Lietuvoje reikia įtvirtinti šį institutą, tačiau jį reglamentavus ir pradėjus taikyti praktikoje galima tikėtis, jog jis taps kur kas patrauklesniu mokslinių tyrimų objektu ir bus išnagrinėtas išsamiau.

Šiuo metu galima išskirti keletą asmenų, kurie analizavo fizinio asmens nemokumo problematiką.

Dar iki Lietuvoje priimant fizinių asmenų bankroto įstatymą, buvo atliekamas taikomasis mokslinis tyrimo darbas „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“. Rengiant šį darbą dalyvavo eilė specialistų: K. Butkus, R. Jazbutis, T. Kelpšas, E. Laužikas, R. Velička, V. Višinskis. Vėliau buvo rengta mokslo studija „Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas“. Šį darbą rengė A. Driukas, S. Kavalnė, Č. D. Kazlauskas, T. Kelpšas, R. Norkus, R. Velička, V. Višinskis. Taip pat prie fizinio asmens nemokumo institutą nagrinėjusių asmenų reikėtų priskirti K. Bernotaitę⁵. Visi šie darbai bus aptarti ir jais bus remiamasi šiame tyrime.

Tyrimo problema. Šiame moksliniame darbe yra svarbu nustatyti ar fiziniams asmenims, siekiantiems atkurti savo mokumą Lietuvoje, yra sudarytos neprastesnės sąlygos nei Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje ir ar šiuo metu galiojanti Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo redakcija tinkamai įgyvendina savo paskirtį, t.y. sudaro sąlygas atkurti sąžiningų fizinių asmenų mokumą, užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą, nepažeidžiant skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyros.

⁵ Bernotaitė, K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77(69).

Tyrimo hipotezė. Manytina, jog Lietuvoje reglametuotas fizinio asmens bankroto procesas nėra tinkamiausias būdas fiziniams asmenims atkurti savo mokumą, todėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą yra būtina tobulinti, įterpiant kitus bankrotui alternatyvius fizinio asmens mokumo atkūrimo būdus.

Tyrimo objektas. Fiziniam asmeniui tapus nemokiu tarp jo ir jo kreditorių atsiranda specifiniai teisiniai santykiai, kurie ir yra šio mokslinio tyrimo objektas.

Tyrimo dalykas yra fizinių asmenų nemokumo teisinis reglamentavimas Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje.

Tyrimo tikslas - palyginti Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos fizinių asmenų nemokumo institutą, įvertinti pranašumus ir trūkumus bei pateikti rekomendacijas dėl Lietuvos galiojančių teisės aktų tobulinimo.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti fizinio asmens nemokumo ir bankroto sampratas;
2. Nustatyti iš fizinio asmens nemokumo kylančias problemas ir jų sprendimo būdus;
3. Išanalizuoti Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos pasirinktus fizinio asmens nemokumo instituto modelius;
4. Palyginti konkrečius fizinio asmens nemokumo procedūrų aspektus Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje;
5. Nustatyti pagrindinius Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos fizinio asmens nemokumo instituto panašumus ir skirtumus;
6. Nustatyti Lietuvos Respublikos fizinių asmenų įstatymo trūkumus ir pasiūlyti galimus šio įstatymo tobulinimo variantus.

Tyrimo metodai. Pagrindiniai šiame darbe naudojami metodai yra *lyginamasis* ir *sisteminės analizės*. Pirmiausia bus nagrinėjami Lietuvos bei kitų šalių teisės aktai. Juos išanalizavus bus pasitelkiamas lyginamasis metodas, kurio pagalba bus lyginami teisės aktų panašumai ir skirtumai. Palyginus ir išanalizavus atskirus objektus, jie, *sintezės* metodo pagalba, bus sujungiami į vientisą fizinio asmens nemokumo instituto sistemą. Pažymėtinas ir ketvirtasis darbe naudojamas metodas, t.y. *loginis*. Šio metodo pagalba bus atsakyta į tyrime iškeltus klausimus bei suformuluota išvada.

Darbo struktūra. Šis darbas ir jame atliekamas tyrimas yra pagrįstas darbo planu, kurį sudaro trys pagrindiniai skyriai suskirstyti į poskyrius: 1. Fizinio asmens nemokumo problemos, nemokumo instituto istorinė raida bei nemokumo ir bankroto sampratos; 2. Fizinio asmens nemokumo instituto modeliai Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje; 3.

Konkrečių fizinio asmens nemokumo procedūrų Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje lyginamoji analizė ir palyginamoji lentelė.

Pirmojoje darbo dalyje bus apžvelgiama fizinio asmens nemokumo instituto raida, išanalizuotos fizinio asmens nemokumo ir bankroto sąvokos bei nustatytos iš fizinio asmens nemokumo kylančios problemos ir jų sprendimo būdai.

Antroje darbo dalyje bus išanalizuojami Lietuvos, Didžiosios Britanijoje, Vokietijos ir Latvijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo instituto modeliai.

Trečioji dalis skirta palyginti konkrečius fizinio asmens nemokumo procedūrų aspektus Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje, nustatyti jų panašumus ir skirtumus.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, taip pat nurodomas literatūros sąrašas bei darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

2. FIZINIO ASMENS NEMOKUMO PROBLEMOS, NEMOKUMO INSTITUTO ISTORINĖ RAIDA BEI NEMOKUMO IR BANKROTO SAMPRATOS

Fizinio asmens nemokumo instituto paskirtis yra apsaugoti nemokaus fizinio asmens (skolininko) bei jo kreditorių interesus, t.y. išspręsti iš fizinio asmens nemokumo kylančias problemas. Įvairiose teisinėse sistemose šis institutas naudojamas kaip vienas iš efektyviausių būdų apsaugoti į sunkią materialinę padėtį dėl nepalankių aplinkybių patekusius piliečius atleidžiant juos nuo skolų naštos bei suteikiant galimybę pradėti komercinę ir ūkinę veiklą iš naujo.⁶

Fizinio asmens bankroto institutas įvairiose šalyse gali turėti visiškai skirtingą pavidalą, tačiau jo esmė – toks teisinis reglamentavimas, kuris sudaro galimybę:

- Tam tikro formalizuoto proceso metu užfiksuoti momentą, nuo kurio nebesikaupia palūkanos, delspinigiai;
- Proporcingai patenkinti visų kreditorių reikalavimus iš esamo turto nustatyta tvarka;
- Sąžiningą fizinį asmenį, įvykdžius visus nustatytus reikalavimus, atleisti nuo likusių skolų sumokėjimo;
- Naudojant įvairius saugiklius užkirsti kelią piktnaudžiauti fizinio asmens bankroto institutu.⁷

Norint tinkamai ištirti fizinio asmens nemokumo institutą reikia įsigilinti į pagrindinius šio instituto elementus, išaiškinti jame vartojamas sąvokas, taip pat susipažinti su istorine ir doktrinine šio instituto raida.

2.1. Fizinio asmens nemokumo problemos ir sprendimo būdai

Fizinis asmuo yra nemokus, kai negali vykdyti turimų skolinių įsipareigojimų. Įsiskolinimo reiškinys yra laikomas natūralia ir neišvengiama išsivysčiusių šalių ekonomikos augimo pasekme. Įsiskolinimas (t.y. efektyviai veikianti kreditų rinka) skatina ūkio augimą ir prisideda prie visuomenės gerovės lygio kėlimo. Tačiau viena iš pagrindinių išsivysčiusių šalių problemų yra per didelis fizinių asmenų ir namų ūkių įsiskolinimas.⁸ Asmenims, pradėdant

⁶ Bernotaitė. K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77(69). P.12.

⁷ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto Teisė Pirmoji knyga. Vilnius 2009. P.229.

⁸ Ten pat.

skolintis daugiau nei jie sugeba grąžinti, kyla visai visuomenei itin aktualios ir jautrios problemos, t.y. fizinio asmens nemokumo problemos.

Fizinio asmens nemokumo problemas galima išskirti į dvi rūšis - skolininko problemas bei kreditorių problemas.

Pirmajai rūšiai priskirtinos problemos su kuriomis susiduria nemokus fizinis asmuo (skolininkas), kuris neišgali vykdyti savo skolinių įsipareigojimų.

Kai asmuo yra mokus, skolos išieškojimas iš jo turto nėra vertintinas kaip neigiamas reiškinys, nes tai nepadaro ypatingos žalos skolininkui ir jo artimiesiems, nepablogina skolininko ir jo šeimos buities sąlygų. Priešingai nei asmeniui esant mokiam, skolos išieškojimas priverstine tvarka iš nemokaus fizinio asmens sukelia dideles neigiamas pasekmes, t.y. skolininko materialinė gerovė išsaugoma minimaliai, nes yra paimamas visas jo turtas, iš kurio galima išieškoti. Dėl šios priežasties priverstinis skolos išieškojimas esant nemokiam skolininkui visuomenėje yra vertinamas labai neigiamai.⁹

Pabrėžtina, jog dažniausiai nemokūs fiziniai asmenys finansinėmis prievolėmis yra susiję ne tik su savo kreditoriais, tačiau išlaiko savo šeimas, vaikus. Kreditoriams nukreipus savo reikalavimus vykdyti priverstine tvarka yra pažeidžiamos ir nemokaus asmens išlaikytinių teisės, o tuo atveju kai išlaikytiniai yra nepilnamečiai vaikai - ir viešasis interesas, nes skolininkas netekęs viso savo turto nebegali teikti išlaikymo kitiems asmenis. Taigi galima teigti, jog fizinio asmens nemokumo problemos neapsiriboja vien skolininko ir kreditorių interesų pažeidžiamumu, nes šis procesas liečia ir trečiuosius asmenis.

Problemos, su kuriomis susiduria nemokus fizinis asmuo, nėra trumpalaikės, nes tokiam asmeniui nevykdant savo įsipareigojimų, skolos iš jo gali būti išieškomos visą gyvenimą ir net iš po mirties palikto turto. Skolininkas, žinodamas, kad visos jo pajamos bus panaudotos skoloms grąžinti, nesistengia rasti geriau mokamo darbo, gauti daugiau pajamų. Todėl asmuo iš esmės eliminuojamas iš aktyvaus ekonominio gyvenimo,¹⁰ ir tai sukelia dideles neigiamas pasekmes visai visuomenei.

Be skolininkų su fizinio asmens nemokumo problemomis susiduria ir kreditoriai. Skolininkui esant mokiam, visi kreditoriai, nepaisant jų pirmumo laike, gali išieškoti iš skolininko jiems teisėtai priklausančią skolą, tačiau skolininkui esant nemokiam, tokio asmens turto nepakanka visiems skolininkams įsipareigojimams padengti, dėl to ne visų kreditorių reikalavimai yra patenkinami. Susidaro tokia situacija, kai kreditorius pirmiau pradėjęs išieškojimo procedūras ir tokiu būdu atgavęs savo skolą, lieka su pilnai patenkintais savo

⁹ Laužikas E., Višinskis V. Fizinų asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai, Teisė Nr. 59, 2006. P 47.

¹⁰ Ten pat. P. 48.

reikalavimais. Tuo tarpu kitų kreditorių, t.y. vėliau pradėjusių išieškojimo procedūras, padėtis dar labiau pablogėja, nes skolininko turtas yra realizuotas tenkinant „pirmesnių“ kreditorių reikalavimus, o įvykdyti kitiems skolininkams įsipareigojimams paprasčiausiai nebelieka skolininko turto ir pajamų. Toks nelygiateisiškumas sukelia visuomenėje nestabilumo pojūtį, kai lygias teises turintys kreditoriai priverstinio skolos išieškojimo procese įgyja nelygias teises.

Kreditoriams, kurie negali pasinaudoti teismo ir antstolių pagalba susigrąžinti skolą, belieka bandyti pasinaudoti susigrąžinti skolą neteisminėmis priemonėmis iš nemokaus fizinio asmens. Dažniausiai tokiais atvejais siekiama pasinaudoti kriminalinių grupių pagalba ir terorizuojant skolininkus, norint atgauti skolas. Tokiais veiksmais griunamas valstybės autoritetas, gali sustiprėti kriminalinių grupių įtaka, padaugėti savižudybių.¹¹

Kaip matyti, fizinio asmens nemokumas sukelią eilę visuotinai reikšmingų problemų, kurias spręsti yra būtina. Fizinių asmenų nemokumo problemos turi būti sprendžiamos atsižvelgiant į fizinių asmenų ir jų kreditorių teisių ir pagrįstų interesų apsaugą, bei fizinių asmenų nemokumo įtaką ūkiniams santykiams. Atitinkamai problemų sprendimo tikslai sietini su socialinės įtampos mažinimu, ekonominės aplinkos gerinimu, teisinio reglamentavimo spragų šalinimu.¹² Pasaulyje yra pripažinti du fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai: neteisminis, kai yra atstatomas fizinio asmens mokumas ir teisminis, kai teismo keliu galima atleisti fizinį asmenį nuo jo skolinių įsipareigojimų (pvz.: pripažinti bankrutavusiu).

Pirmasis sprendimo būdas yra priimtinausias, nes labiausiai atitinka nemokaus fizinio asmens (skolininko) ir kreditorių interesus, skolininkui nereikia naudotis brangiomis ilgai trunkančiomis teisminėmis procedūromis, o kreditoriai nepraranda didžiosios dalies savo turtinių teisių susigrąžinti skolas, kaip tai nutinka teismine tvarka paskelbus asmenį bankrutavusiu. Fizinio asmens mokumas ne teismine tvarka gali būti atkurtas įvairias būdais: susiradus didesnį pajamų šaltinį, laimėjus loterijoje, suderinus su kreditoriumi skolos mokėjimo grafiką, kuris leistų atidėti skolos mokėjimo terminus ir pan.

Kai minėtas būdas atkurti fizinio asmens mokumą yra neįmanomas, galimas antras būdas, t.y. teisminės asmens mokumo atkūrimo procedūros. Jos yra įtvirtintos ne visose pasaulio valstybėse. Lietuvoje šis būdas buvo įvestas įsigaliojus Fizinių asmenų bankroto įstatymui, kuriame buvo sureglamentuotas fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu institutas. Šis būdas už pastarąjį yra pranašesnis tuo, jog pasinaudojus skolininko ir kreditorių interesai apsaugomi tuoj pat, t.y. skolininkas gali apsisaugoti nuo priverstinio skolų išieškojimo, sustabdomos

¹¹ Laužikas E., Višinskis V., Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai, Teisė Nr. 59, 2006. P. 51.

¹² Butkus K., Jazbutis R., Kelpšas T., Laužikas E., Velička R., Višinskis V. Taikomas mokslinis tyrimo darbas „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“. Prieiga per internetą: <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>, [žiūrėta 2013 12 07]. P. 64.

palūkanų ir delspinigių skaičiavimas, po tam tikro laiko nurašomos visos skolininko skolos ir taip atkuriamas nemokaus fizinio asmens mokumas. Valstybės, įteisinusios šį institutą, gali optimaliau vykdyti savo socialines funkcijas, o teismo sprendimas dėl fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu leidžia objektyviau nustatyti valstybės socialinės paramos reikalingus asmenis ir paramos dydį¹³.

Dauguma valstybių, siekdamos išspręsti fizinio asmens nemokumo problemas, atsižvelgdamos į tokių nemokių asmenų ir jų kreditorių apsaugą, yra priėmusios tam tikrus teisės aktus, kurie sudaro sąlygas atkurti sąžiningo fizinio asmens, ūkininko ir kito fizinio asmens, kuris verčiasi individualia veikla, mokumą, užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą. Šioje teisinėje bazėje gali būti įtvirtinami keli fizinio asmens mokumo atkūrimo būdai, t.y. procedūros vykdomos ne teismine ir teismine tvarka. Kiekviena valstybė šiuo teisinius santykius reguliuoja individualiai.

2.2. Fizinio asmens nemokumo instituto istorinė raida

Nemokumo institutas teisėje yra gana senas ir turintis ilgą istoriją. Šis institutas kildinamas iš Viduriniųjų rytų ir Romos, kur ėmus klestėti prekybai tapo aktuali žmonių nemokumo problema.¹⁴

Jau 451 m. pr. Kr. Romos patricijų parengtame įstatymų rinkinyje „Dvylikos lentelių įstatymas“ buvo nurodyta, jog skolininkas, kuris netinkamai įvykdo savo įsipareigojimus kreditoriui, gali būtų supjaustytas gabaliukai arba parduotas į vergiją.¹⁵

Laikui bėgant fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdai nesikeitė net ir labiausiai savo išsivystimu kitas lenkiančiose šalyse, pvz.: Jungtinėje Karalystėje skolininkui, kuris neišgalėdavo atsiskaityti su savo kreditoriais grėsė mirties bausmė – pakariant publikos akivaizdoje. Tik įpusėjęs dvidešimtąjį amžių situacija ėmė keistis, bausmės lengvėjo, tačiau ir toliau už asmens nemokumą grėsė baudžiamoji atsakomybė.¹⁶

Fizinio asmens nemokumo instituto apraiškas Lietuvoje galima pastebėti dar XVI a.. Tuo metu veikusiuose Lietuvos Statutuose buvo teigiama, jog fizinio asmens atsakomybė buvo neribota: atsiskaitymui neužtenkant turto, skolininkas buvo išduodamas asmeniu, t.y. už skolą

¹³ Laužikas E., Višinskis V., Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai, Teisė Nr. 59. P. 52.

¹⁴ Omar. P. J. European Insolvency Law. Ashgate Publishing Company, 2004. P. 3.

¹⁵ Ten pat, P.4.

¹⁶ Ten pat, P.4-5.

turėdavo atidirbti fiziniu darbu, kai kuriais atvejais už skolas galėdavo atsakyto ir tretieji asmenys, t.y. skolininko vaikai ar giminaičiai.¹⁷

Iki pat XX a. pradžios įvairiose valstybėse, o Lietuvoje ir XX a. pradžioje, nemokumas buvo laikomas sunkiu nusikaltimu ir baudžiamas ne tik tuo, kad skolininkas netekdavo viso savo turto, bet neretai ir reputacijos, laisvės, taip pat jam buvo užkertamas kelias pradėti naują komercinę veiklą.

Šiuolaikinėje teisėje vienas iš pirmųjų teisės aktų reglamentuojančių fizinio asmens nemokumo procedūras buvo priimtas XX a. septintajame dešimtmetyje Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šis teisės aktas ir dabar yra laikomas vienu iš palankiausių nemokių fizinių asmenų atžvilgiu.¹⁸ Tuo tarpu Europoje pirmoji valstybė savo nacionalinėje teisėje įtvirtinusi fizinio asmens nemokumo institutą buvo Danija, kuri tai padarė 1984 metais. Po keleto metų šis institutas buvo įtvirtintas ir Prancūzijoje, kurioje juo galėjo pasinaudoti tik fiziniai asmenys, vertęsi kokios nors rūšies verslu ar prekyba.¹⁹

Didžiojoje Britanijoje fizinio asmens nemokumo problemas pradėta spręsti 1986 m., kai buvo įtvirtintas automatinis asmens skolų nurašymo, po tris metus trunkančių bankroto procedūrų, institutas.²⁰

Netrukus minėtų vakarų Europos šalių pavyzdžiu pasekė ir skandinavai. 1992 m. Norvegijoje buvo įtvirtinta neteisminis fizinio asmens institutas, kuriame buvo nurodyta, jog fizinio asmens nemokumo problemos gali būti sprendžiamos ir neteisimine tvarka, skolininkui ir kreditoriui sutarus. Šį modelį perėmė ir kitos Skandinavijos šalys – Švedija ir Suomija.²¹

XX a. pabaigoje fizinio asmens nemokumo institutą reglamentavo ir Vokietija su Austrija, kurios šį institutą įterpė į juridinio asmens nemokumą reglamentuojančius teisės aktus.²²

XXI a. pradžioje fizinio asmens institutas tapo reglamentuotas ir tarptautiniu mastu, t.y. 2000 m. Europos Sąjungos Taryba priėmė reglamentą dėl bankroto bylų, kuriame buvo įtvirtinta ne tik juridinių asmenų, tačiau ir fizinių asmenų bankroto galimybė. Pagrindinė šio reglamento reikšmė yra ta, jog juo buvo suteikta teisė fiziniams asmenims atlikti bankroto procedūras kitose

¹⁷ Ališauskas V, Jovaiša L., Paknys M., Petrauskas R., Raila E. Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos kultūra, Vilnius, 2001, P.707.

¹⁸ Aitis. T. Fizinių asmenų bankrotas, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.skaitykle.lt/e-knygos/mokslines-literatura/teise/fiziniu-asmenu-bankrotas/>, [žiūrėta: 2013 12 01].

¹⁹ Niemi-Kiesiläinen J., Henrikon A. S., Report on legal solutions to debt problems in credit societies, Strasbourg, 2005. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CJSDEBT/CDCJBU_2005_11e%20rev.pdf, [žiūrėta 2013 11 30], P. 27.

²⁰ Ten pat. P. 28.

²¹ Ten pat. P. 27.

²² Ten pat.

valstybėse narėse. Tuo tarpu kitoje šalyje bankrutavusio ir nuo skolų atleisto fizinio asmens statusas išlieka ir šalyje, kurios pilietis yra toks fizinis asmuo.²³

Toliau fizinio asmens nemokumo instituto reglamentavimas plėtėsi dar sparčiau, 2000 metais ši institutą reglamentavo Liuksemburgas, 2003 m. – Estija, 2004 m. – Portugalija, 2008 m. – Lenkija, Latvija, Čekija. Šio instituto kodifikavimas tapo išsivysčiusios šalies požymiu.

Kaip matyti, reikėjo daug metų kol pasaulyje nuo baudžiamųjų nemokumo problemų sprendimo būdų buvo pereita prie kompensacinių ir tik XX a. pabaigoje prasidėjo šiuolaikiškas skolininko ir kreditoriaus interesus apsaugančio fizinio asmens nemokumo instituto reglamentavimas.

2.3. Fizinio asmens nemokumo ir bankroto sampratos

Lietuvos Respublikoje fizinių asmenų nemokumo terminas pradėtas vartoti 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos Civiliniam kodeksui, tačiau tiesiogiai „fizinio asmens nemokumo“ sąvoka šiame pirminiame teisės šaltinyje nebuvo apibrėžta. Nemokumas jame pradėtas sieti su fizinio asmens ūkine ir komercine būkle.²⁴

Lietuvių kalbos žodyne žodžio „nemokumas“ lingvistinė reikšmė nėra nurodyta. Šio žodžio reikšmę galima identifikuoti tik remiantis žodžio „*mokumas*“ reikšme, kuri Lietuvių kalbos žodyne²⁵ yra nurodyta kaip *galintis mokėti, turintis iš ko mokėti*. Prie žodžio mokus pridėjus priešdėlį „*ne*“, gaunamas šio žodžio antonimas – „*nemokus*“, kas reikštų „*negalintis mokėti, neturintis iš ko mokėti*“. Taigi, visuomenėje žodis nemokus asocijuojasi su negalėjimu ir neturėjimu iš ko vykdyti skolinių įsipareigojimų.

Fizinio asmens nemokumo sąvoka Lietuvos teisinėje sistemoje detalčiai reglamentuota tik 2012 metais, priėmus Fizinių asmenų bankroto įstatymą. Šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, jog fizinio asmens nemokumas tai fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliausias mėnesines algas (MMA).²⁶

Analizuojant šią teisės normą galima teigti, jog Lietuvos Respublikoje fizinis asmuo pripažįstamas nemokiu kai atitinka tris įstatyme numatytus kriterijus:

- 1) Fizinis asmuo negali vykdyti savo įsipareigojimų. Tai tokia fizinio asmens (skolininko) materialinė padėtis, kai paaiškėja, kad jo turto nepakanka kreditorių reikalavimams visiškai

²³ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, 2000. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=9026, [žiūrėta 2013 12 01].

²⁴ Bernotaitė. K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77(69), P 12.

²⁵ Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/startas.htm>, [žiūrėta 2013 12 05].

²⁶ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // VŽ., 2012, Nr. 57-2823.

patenkinti. Nemokumas atsiranda ne tik tada, kai nepakanka skolininko turto, tai yra, kai pasyvai viršija aktyvus, bet ir tada, kai skolininkas nepajėgia atsiskaityti.²⁷

- 2) Fizinio asmens vykdytinų skolinių įsipareigojimų mokėjimo terminai jau yra suėję. Fizinis asmuo, kurio skolinių įsipareigojimų mokėjimo terminai nėra suėję, negali būti laikomas nemokiu. Ši nuostata užtikrina civilinių teisinių santykių stabilumą ir užkerta kelia kreditorių ir skolininko piktnaudžiavimu nemokumo atkūrimo procedūromis.
- 3) Fizinio asmens vykdytinų skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai jau yra suėję, bendra suma viršija tam tikrą dydį. Ši sąlyga nustato nemokaus fizinio asmens finansinę padėtį ir atspirties tašką, nuo kada asmuo gali būti laikomas nemokiu.

Tuo tarpu užsienio teisės normose nemokumas suvokiamas kaip skolininko nesugebėjimas įvykdyti savo įsipareigojimų, trūkstant trumpalaikio turto, arba faktinis negalėjimas įvykdyti einamųjų mokėjimų. Šių nemokumo sąlygų iškėlimas pirmiausia susijęs su tuo, kad užsienyje įstatymų leidėjai siekia užkirsti kelią skolininko manipuliacijoms nemokumo procedūromis, taip pat išvengti subjektų, turinčių finansinių sunkumų, priešlaikinio bankroto.²⁸

Fizinio asmens nemokumo priežastys gali būti:

- Struktūrinės ir makroekonominės (mokesčiai, infliacija, didelė pragyvenimui skiriamų išlaidų dalis);
- Krizinės gyvenimo situacijos (nelaimingi atsitikimai, skyrybos, artimo asmens mirtis ir t.t.);
- Nesugebėjimas spręsti asmeninių finansinių problemų, analizuoti finansų rinką, finansinių paslaugų esmės nesupratimas;
- Etinės ir gyvenimo būdo (vidutinės klasės asmenų imami kreditai, skirti prabangaus, jų galimybes viršijančio gyvenimo užsitikrinimui);
- Susijusios su požiūriu (rytuose vyrauja požiūris „pirma sutaupau, tada perku“, tuo tarpu vakaruose – „pirma perku, vėliau moku“).²⁹

Apibendrinant galima konstatuoti, jog tiek Lietuvoje, tiek ir užsienio šalyse, fizinis asmuo laikomas nemokiu, kai ilgiau nei laikinai negali padengti savo skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai yra suėję. Tokio statuso įgijimas yra labai paprastas ir nesudėtingas. Skirtumas yra tik tas, jog įvairiose valstybėse yra numatyti skirtingi skolinių įsipareigojimų dydžiai, kuriuos viršijus fiziniai asmenys laikomi nemokiais.

²⁷ Bernotaitė. K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77(69). P 13.

²⁸ Ten pat. P 14.

²⁹ Aitis T. Fizinis asmenų bankrotas, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.skaitykle.lt/e-knygos/mokslines-literatura/teise/fiziniu-asmenu-bankrotas/>, [žiūrėta: 2013 12 06].

Visuomenėje yra dažnai tapatinamos „nemokumo“ ir „bankroto“ sąvokos, todėl norint tinkamai atlikti pasirinktus tyrimo uždavinius yra būtina aptarti ne tik fizinio asmens nemokumo sąvoką, tačiau ir įsigilinti į fizinio asmens bankroto sampratą, jo reikšmę fizinio asmens nemokumo institute bei šių sąvokų santykį.

Lietuvių kalbos žodyne³⁰ žodžio „bankrotas“ reikšmė įvardinta kaip negalėjimas išsimokėti skolų, suvargimas. Šis žodis yra kilęs iš Italijos, kur terminas „banca rotta“ buvo pradėtas vartoti dar viduramžiais. Tuo metu bankininkai ir pirkkliai savo veiklą vykdė tiesiog ant stalų pastatytų miesto gatvėse, mugėse ir turguose. Jiems prasiskolinus ar kitaip nebegalint vykdyti savo įsipareigojimų, jų stalai būdavo sulaužomi, taip pažymint jų, kaip nemokių ir nebegalinčių toliau vykdyti veiklos asmenų, statusą. Iš šio viduramžių Italijoje gyvavusio papročio, vadinamo „sudaužytas stalas“, ir yra kildinamas žodis bankrotas.³¹

Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse sąvoka „nemokumas“ yra tapatinama su sąvoka „bankrotas“. Pavyzdžiui 6.792 straipsnio 1 dalies 3 punkte sakoma – „likviduojamas arba tampa nemokus (iškeliamas bankroto byla)“. Kitais atvejais nemokumo ir bankroto sąvokos pateikiamos kaip alternatyvios būsenos. Pavyzdžiui 6.961 straipsnio 2 dalyje nurodoma – „kai patikėtoji iškeliamas bankroto byla ar jis tampa nemokus“.³²

Nors „nemokumas“ ir „bankrotas“ dažnai vartojami kaip sinonimai, tačiau iš tiesų tai skirtingas reikšmes turinčios sąvokos.

Lietuvos Respublikos Fizinį asmenų bankroto įstatyme bankroto samprata nėra įvardinta. Tačiau ją būtų galima identifikuoti žvelgiant į Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą³³, kuriame teigiama, jog bankrotas yra nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka. Taigi, žvelgiant į juridinio asmens bankroto sąvoką galima būtų teigti, jog fizinio asmens bankrotas yra nemokaus fizinio asmens būseną, kai asmeniui teisme yra iškelta bankroto byla. Fizinio asmens bankroto procedūros neteismine tvarka Lietuvoje nėra reglamentuoto ir dėl to negalimos.

Tačiau bankrotą galima suprasti dvejopai. Pirmiausia, jis gali būti suprantamas kaip juridinis faktas, nusakantis asmens būklę, kuomet yra konstatuota, jog asmuo nebeturi galimybės įvykdyti savo turimus skolinius įsipareigojimus. Antruoju atveju bankrotą galima suprasti kaip visumą procedūrų, kuriomis yra sprendžiamos dėl asmens nemokumo atsiradusios problemos.

³⁰ Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/startas.htm>, [žiūrėta 2013 12 07].

³¹ Baird, D.G. The Elements of Bankruptcy. New York, 1993, P. 4.

³² Butkus K., Jazbutis R., Kelpšas T., Laužikas. E., Velička R., Višinskis V. Taikomas mokslinis tyrimo darbas „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“. Prieiga per internetą: <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>, [žiūrėta 2013 12 07], P. 64.

³³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas //VŽ. 2001, Nr. 31-1010.

Pagrindinis bankroto tikslas – likviduoti visą skolininko turtą ir paskirstyti gautas lėšas (bei gaunamas mėnesines pajamas) kreditoriams, siekiant atsikratyti beviltiškų skolų ir pradėti gyvenimą iš naujo.³⁴

Bankrotas yra vienas iš asmens nemokumo problemų sprendimo būdų, susidedantis iš asmens „likvidavimo“ ir skolų suderinimo procedūrų. Taigi pagrindinis skirtumas leidžiantis atskirti bankroto ir nemokumo sąvokas yra tas, jog „bankrotas“ yra oficiali teisinė sąvoka, kuri paaškina fizinio asmens nemokumo problemos sprendimo būdą ir fizinio asmens mokumo atkūrimo procedūras. Tuo tarpu „nemokumo“ sąvoka apibūdina finansinę fizinio asmens padėtį, kai jis negali atsiskaityti su kreditoriais, dėl blogas savo finansinės padėties.

³⁴ Aitis T. Fizinį asmenų bankrotas, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.skaitykle.lt/e-knygos/mokslinė-literatura/teise/fiziniu-asmenu-bankrotas/>, [žiūrėta: 2013 12 01].

3. FIZINIO ASMENS NEMOKUMO INSTITUTO MODELIAI LIETUVOJE, DIDŽIOJOJE BRITANIJOJE, VOKIETIJOJE IR LATVIJOJE

Tyrimo tikslas yra palyginti įvairių valstybių fizinio asmens nemokumo institutą, todėl šioje dalyje apžvelgsiu pagrindinius fizinio asmens nemokumo instituto modelius bei Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos pasirinktus fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdus.

Fizinio asmens nemokumo institutas reglamentuotas daugelyje Europos valstybių, tačiau kiekvienoje šalyje jis turi išskirtinius požymius. Nagrinėjant įvairių Europos valstybių fizinio asmens nemokumo instituto reglamentavimą, pagal šio instituto požymius galima išskirti keturias Europoje nusistovėjusias reglamentavimo kryptis:

- „Skandinaviškąją kryptį“ – šią kryptį pasirinkusių valstybių fizinio asmens institutas orientuotas į skolininko (bankrutuojančio asmens) sąžiningumą, t.y. nesąžiningas fizinis asmuo neturi galimybės pasinaudoti fizinio asmens nemokumo institutu siekdamas panaikinti savo skolinius įsipareigojimus ir šios aplinkybės išaiškinimui yra skiriamas papildomas dėmesys;
- „Vokiškąją - austriškąją kryptį“ – šios krypties valstybėse akcentuojama, jog svarbiausias fizinio asmens bankroto tikslas yra patenkinti kreditorių reikalavimus, tuo tarpu skolininko interesai saugomi mažiau, o skolininko sąžiningumas tikrinamas tik baigiamajame skolų panaikinimo etape;
- „Prancūziškąją kryptį“ – šios krypties valstybės prioritetą skiria geranoriškam skolininko ir kreditorių susitarimui;
- „Angliškąją kryptį“ – akcentuojamas kuo greitesnis skolininko atleidimo nuo skolų procesas.

3.1. Fizinio asmens nemokumo instituto modeliai

Prieš pradėdant lyginti fizinio asmens institutą Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje yra būtina išanalizuoti pasaulyje susiformavusius šio instituto modelius. Šiuo metu egzistuoja du pagrindiniai fizinio asmens nemokumo modeliai, t.y. „*Fresh Start*“ (anglo-amerikietiškas modelis) ir „*No Fresh Start*“ (kontinentinis-europietiškas modelis).

Didžiajame anglų - lietuvių kalbų žodyne žodžių „*Fresh Stars*“ reikšmė aiškinama kaip „Nauja pradžia“³⁵. Šis modelis susiformavo Jungtinėse Amerikos Valstijose ir kildinamas iš šios šalies visuomenėje susiformavusių pažiūrų, kai į šią šalį atvykdavę imigrantai palikdavo savo gimtąsias šalis, senus savo gyvenimus, skolas ir atvykę pradėdavo naujus gyvenimus (Nauja pradžia).³⁶ Pagrindiniai šio modelio principai atsispindi Jungtinių Amerikos Valstijų nemokumo įstatyme.

Šio modelio pagrindu sukurtas fizinio asmens nemokumo institutas yra orientuojamas į visišką nemokaus fizinio asmens skolų „nurašymą“, kai asmuo po tam tikrų procedūrų atleidžiamas nuo visų skolinių įsipareigojimų ir gali grįžti į aktyvų ekonominį gyvenimą.³⁷ Šis modelis grindžiamas skolininko likvidavimo teorija, kai prioritetas teikiamas skubiam skolininko turto realizavimui ir jo skolinių įsipareigojimų įvykdymui. Vienas iš pagrindinių modelio tikslų yra atleisti sąžiningą skolininką nuo didelių skolinių įsipareigojimų ir suteikti jam naują galimybę pradėti gyventi be skolų.

„Fresh Start“ modelis yra taikomas tose šalyse, kuriose valstybė nedaug kišasi į kreditinių santykių reguliavimą, rinka remiasi laisvai sudaromomis sutartimis, bankai ir kredito įstaigos gali laisvai pasirinkti kreditavimo sąlygas.³⁸ Šis modelis atitinka „Angliškąją“ reglamentavimo kryptį.

Tačiau Europoje labiau paplitęs ir plačiau naudojamas yra kitas fizinio asmens nemokumo instituto modelis, kuris taip besąlygiškai skolininko nuo jo skolinių įsipareigojimų neatleidžia. Šis modelis vadinamas įvairiai: „*No Fresh Start*“, „*An earned fresh start*“, „*Delayed or earned new start*“, išvertus į lietuvių kalbą jis gali būti vadinamas „*atidėta nauja pradžia*“. Pagrindinis aspektas leidžiantis atskirti šį modelį nuo amerikietiškojo yra tai, jog šiame modelyje fizinis asmuo nuo skolinių įsipareigojimų atleidžiamas ne iš karto po skolininko turto realizavimo, o tik įvykdžius iš anksto su kreditoriais sutartą skolos suderinimo (grąžinimo) planą, kurio terminas įvairiose šalyse yra skirtingas, tačiau paprastai trunka apie penkerius metus, t.y. kur kas ilgiau nei „Fresh Start“ atveju. Skolininkas, vykdydamas skolų suderinimo (grąžinimo) planą, išlaiko dalį savo turto ir gaunamų pajamų, o skolas vykdo pagal sutartą planą taip apsaugodamas save ir savo išlaikytinius tiek nuo priverstine tvarka išieškomų skolų, tiek ir dėl turimų skolinių įsipareigojimų nevykdymo, augančių palūkanų ar delspinigių. Galima teigti,

³⁵ Piesarskis B. Didžiausias anglų-lietuvių kalbų žodynas. Vilnius, 1998.

³⁶ Niemi-Kiesiläinen J., Henrikon A. S., Report on legal solutions to debt problems in credit societies, Strasbourg, 2005. Prieiga per internetą: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CJSDEBT/CDCJBU_2005_11e%20rev.pdf, [žiūrėta 2013 11 30] P. 29.

³⁷ Livshits I., MacGee, Consumer Bankruptcy: A Fresh Start, Stanfordm, 2005. Prieiga per internetą: <http://www.stanford.edu/group/siepr/cgi-bin/siepr/?q=system/files/shared/pubs/papers/pdf/04-11.pdf>, [žiūrėta 2013 12 01] P. 2.

³⁸ Aitis. T. Fizinis asmenų bankrotas, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.skaitykle.lt/e-knygos/mokslines-literatura/teise/fiziniu-asmenu-bankrotas/>, [žiūrėta: 2013 12 06].

jog šio modelio besilaikančiose šalyse skolininkas nuo dalies skolų gali būti atleistas tik sąžiningai pagal sutartą planą gražinęs dalį skolų.

Šį modelį propaguojančiose valstybėse didelis dėmesys skiriamas atsakingam kreditavimui, papildomam teisiniam reguliavimui, per didelio namų ūkio įsiskolinimo prevencijai.³⁹ „*No Fresh Start*“ modelyje yra akcentuojama kreditorių teisė patenkinti kaip galima didesnę dalį savo turimų turtinių reikalavimų ir ypatingas dėmesys yra skiriamas skolininko sąžiningumui kuris yra tikrinamas įvairiais mokumo atkūrimo proceso etapais.

Lyginant fizinio asmens nemokumo instituto modelius galima daryti išvadą, jog europietiškam - kontinentiniam modeliui yra būdingas dalinis fizinio asmens atleidimas nuo skolinių įsipareigojimų, kai jis atleidžiamas nuo likusių skolų po įvykdyto skolų gražinimo plano, tuo tarpu amerikietiškam modeliui yra būdingas visiškas iki bankroto procedūrų pradžios atsiradusių skolinių įsipareigojimų panaikinimas, nesąlygojant atleidimo jokiais papildomomis prievolėmis ir suteikiant skolininkui galimybę pradėti savo ekonominį gyvenimą iš naujo nedelsiant. Kontinentinis fizinio asmens bankroto modelis nuo amerikietiškojo skiriasi keliais esminiais aspektais. Europoje galimybė kreiptis dėl bankroto bylos paskelbimo numatyta ne visiems skolininkams, bet tik tam tikrus reikalavimus atitinkantiems asmenims. Šiame modelyje ypač didelis dėmesys skiriamas skolininko konsultavimui, ekonominiam švietimui, jo gyvenimo būdo keitimui. Daugelyje šalių reikalaujama, kad prieš pateikiant pareiškimą dėl bankroto paskelbimo teismui, asmuo pasikonsultuotų su specialistais ir apsvarstytų kitas problemų sprendimo galimybes. Tuo tarpu amerikietiškojo modelio besilaikančiose šalyse, didžiausias dėmesys skiriamas formaliam priimto įsiskolinimų apmokėjimo plano laikymuisi, nesigilinant į moralinius aspektus.⁴⁰

Analizuojant šiuos modelius galima išskirti vieną abiemis būdingą bruožą, t.y. skolininko sąžiningumą. Visose valstybėse mokumas gali būti atkurtas tik sąžiningiems nemokiems fiziniams asmenims. Pagal tai, kurioje mokumo atkūrimo proceso stadijoje yra tikrinamas skolininko mokumas galima išskirti dar kelis modelius – vientisą ir mišrų. Vientiso nemokaus fizinio asmens atkūrimo modelio atveju skolininko sąžiningumas tikrinamas pirminėje mokumo atkūrimo stadijoje ir procesas pradėdamas tik nustačius, jog skolininkas yra ir buvo sąžiningas, t.y. nemokumas neatsirado dėl nesąžiningų jo veiksmų. Mišraus modelio atveju visas mokumo atkūrimo procesas yra padalintas į atskirus etapus ir skolininko sąžiningumas tikrinamas tik baigiamojo proceso stadijoje priimant sprendimą dėl skolininko atleidimo nuo likusių skolinių įsipareigojimų vykdymo.

³⁹ Aitis T. Fizinis asmenų bankrotas, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.skaitykle.lt/e-knygos/mokslines-literatura/teise/fiziniu-asmenu-bankrotas/>, [žiūrėta: 2013 12 08]

⁴⁰ Ten pat.

3.2. Didžiosios Britanijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai

Pirmosios šiame tyrime nagrinėjamos Didžiosios Britanijos šalies fizinio asmens nemokumo institutas įtvirtintas 1986 m. Bankroto įstatyme (Insolvency Act 1986)⁴¹ su visais vėlesniais pakeitimais ir papildymais. Konkrečiai fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo procedūros įtvirtintos šio įstatymo VII – IX dalių nuostatose. Didžiosios Britanijos fizinio asmens nemokumo institutas paremtas „Fresh Start“ (anglo - amerikietiškuoju) modeliu, t.y. didžiausias dėmesys yra skiriamas naujai nemokaus asmens gyvenimo pradžiai, mažiau dėmesio skiriant kitoms aplinkybėms.

Šios šalies nemokumo įstatyme yra numatytos trys pagrindinės nemokių fizinių asmenų problemų sprendimo procedūros:

Pirma. Individualus savanoriškas susitarimas. Finansinių sunkumų turintys asmenys gali išvengti bankroto sudarydami individualų savanorišką susitarimą (Individual voluntary arrangement – IVA). Šis susitarimas prilyginamas formaliam teisiniam skolininko ir jo kreditorių susitarimui, kuriame nustatomas gražintinos skolos dydis ir laikotarpis, per kurį skola turi būti gražinta. Po susitarimo visiško įvykdymo likusios skolos yra „nurašomos“, t.y. skolininkas atleidžiamas nuo jų vykdymo.

Skirtingai nei nuo neformalių susitarimų, tarp skolininko ir kreditorių šis susitarimas yra teisiškai privalomas abiem šalims, t.y. sudarius susitarimą skolininkas įsipareigoja vykdyti skolos gražinimo planą, o kreditorius privalo sustabdyti priverstinio skolos išieškojimo procedūras. Tam, kad visas procesas vyktų sklandžiai yra būtinas trečiojo asmens dalyvavimas, šios šalies nemokumo įstatyme jis įvardijamas kaip „nemokumo specialistas“.

Kaip ir teisiniame skolų panaikinimo procese taip ir savanoriškame susitarime gali būti panaikinamos ne visos skolininko skolos. Į savanorišką susitarimą negalima įtraukti: skolinių įsipareigojimų, kuriuos priteisė teismas už išlaikymą ar išlaikymo įsiskolinimą; įsiskolinimus Vaiko paramos agentūrai; magistrų teismo paskirtas baudas; hipoteka užtikrintų įsiskolinimų ir įsiskolinimų už nuomą įtraukimas galimas tik kreditoriui ar nuomotojui sutinkant; studijų paskolos gali būti įtrauktos tik jei buvo paimtos iki 2010 m. balandžio 6 d.

Norėdamas pradėti individualaus savanoriško susitarimo procedūras, skolininkas privalo kreiptis į „nemokumo specialistą“ (pvz.: advokatą) ir suteikti jam visą informaciją apie savo turtinę padėtį, skolinius įsipareigojimus ir pan.. Gavęs šią informaciją nemokumo

⁴¹ Insolvency Act 1986. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, [žiūrėta 2013 12 08].

specialistas parengia pasiūlymą skolininko kreditoriams. Pasiūlyme turi būti akcentuojama kreditorių interesų apsauga, nes tik tokiu atveju kreditoriai gali sutikti su šiuo pasiūlymu. Parengus pasiūlymą, jis yra pateikiamas teismui. Teismas gavęs pasiūlymą išsiunčia jį kreditoriams, kurie susirinkime svarsto šio pasiūlymo atmetimo arba sutikimo su juo galimybes. Tam, kad būtų priimtas sprendimas, reikia 75 procentų visų posėdyje dalyvaujančių kreditorių balsų. Pažymėtina, jog kreditoriai gali ne tik priimti arba atmesti skolininko pasiūlymą, tačiau gali ir derėtis dėl galimo individualių pasiūlymo sąlygų pakeitimo.

Patvirtinus savanorišką susitarimą jis privalo būti vykdomas. Jei skolininko finansinė padėtis pasikeitė, jis privalo apie tai kuo skubiau pranešti nemokumo specialistui, kuris kreipiasi į kreditorius dėl savanoriško susitarimo sąlygų pakeitimo. Šios sąlygos gali būti pakeistos tik kreditoriams sutikus. Jei kreditoriai neduoda sutikimo, o skolininkas nevykdo savo įsipareigojimų, kreditoriai gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo.

Galima išskirti sekančius savanoriško susitarimo privalumus skolininko (nemokaus fizinio asmens) atžvilgiu: apsaugo skolininką nuo priverstinio skolų išieškojimo iš jo turto; leidžia skolininkui toliau tęsti savo veiklą, gauti pajamas ir mokėti skolas; susitarimas dėl skolų gražinimo parengimas pagal skolininko pageidavimą; skolininkas nepatiria apribojimų, kurie būtų privalomi bankroto atveju, pvz.: gali imti kreditus ir refinansuoti turimus skolinius įsipareigojimus; skolininkas nepatiria neigiamo visuomenės požiūrio į bankrutuojančius asmenis; ir toliau gali savarankiškai disponuoti turtu.

Savanoriškas susitarimas taip pat yra naudingas ir kreditoriams: šios procedūros yra daug pigesnės nei bankroto, todėl kreditoriams leidžia atgauti didesnę dalį skolų; kreditoriai dažniausiai atgauna didesnę skolų dalį nei bankroto atveju, nes skolų nurašymo procedūros trunka kur kas ilgiau nei bankroto atveju ir skolos dengiamos ne tik iš realizuojamo skolininko turto, tačiau ir iš jo gaunamų pajamų.

Nepaisant išvardintų savanoriško susitarimo privalumų, būtina aptarti ir neigiamas šių procedūrų pasekmes: šios procedūros trunka kur kas ilgiau nei bankroto, dažniausiai iki penkerių metų; pablogėjus skolininko finansinei padėčiai ir jam nebegalint vykdyti susitarimo, kreditoriai dažniausiai atsisako keisti susitarimo sąlygas, tokiu atveju procesas nutrūksta ir skolininkui kyla bankroto grėsmė⁴².

Šis Didžiojoje Britanijoje įtvirtintas fizinio asmens mokumo atkūrimo būdas yra labai panašus į juridinio asmens nemokumo institute taikomą įmonės restruktūrizavimą, kuris yra paremtas labai panašiais principais. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme yra

⁴² Conway L. Individual Voluntary Arrangements (IVAs), 2013. Prieiga per internetą: <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefing-papers/SN05165/individual-voluntary-arrangements-ivs>, [žiūrėta 2013 12 09].

nurodyta, jog įmonės restruktūrizavimas tai procedūros, kuriomis siekiama išsaugoti ir plėtoti įmonės veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto, gaunant įmonės kreditorių pagalbą, taikant ekonomines, technines, organizacines ir kitas priemones.⁴³ Šis institutas yra juridinio asmens bankroto alternatyva.

Antra. Kitas ne toks populiarus fizinio asmens atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų būdas yra bankrotas. Tai teisminė procedūra prasidedanti paduodant teismui prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo ir pasibaigianti pripažinus nemokų fizinį asmenį bankrutavusiu.⁴⁴ Ši procedūra nėra tokia populiari kaip savanoriškas susitarimas, nes sukelia neigiamą visuomenės reakciją į bankrutuojančius asmenis. Be to fiziniam asmeniui iškėlus teisme bankroto bylą yra smarkiai ribojama jo finansinė veikla, pradedant jo turimo turto valdymu baigiant jo vykdoma veikla. Bankroto proceso metu skolininkas praktiškai netenka finansinio veiksnio.

Žinoma, teisminės bankroto procedūros turi ir savo privalumų. Bankroto paskelbimo atveju skolininkas per vienerius metus gali būti atleistas nuo visų skolinių įsipareigojimų vykdymo, kai tuo tarpu individualaus susitarimo atveju skolų nurašymo procedūros trunka apie penkerius metus. Plačiau šis asmens mokumo atkūrimo būdas bus apžvelgiamas sekančiose darbo dalyse.

Trečia. 2009 metais Didžiojoje Britanijoje buvo įtvirtinta teisminės bankroto procedūros alternatyva - atleidimo nuo skolų orderis (Debt relief orders)⁴⁵. Šia procedūra kaip ir teisminiu bankrotu siekiama per kuo trumpesnę laiką atleisti nemokų fizinį asmenį nuo jo skolinių įsipareigojimų, taip suteikiant jam naują finansinę pradžią. Atleidimo nuo skolų orderis yra paprastesnė bankroto versija skirta asmenims, kurie finansiškai neišgali pasinaudoti teisminėmis bankroto procedūromis. Šis procesas skolininkui kainuoja tik 90 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų ir gali vykti ne teismine tvarka. Nepaisant to šia galimybe pasinaikinti turimas skolas gali pasinaudoti ne visi fiziniai asmenys, jie turi atitikti tam tikrus kriterijus, pvz.: jų turimi skoliniai įsipareigojimai neturi viršyti 15 000 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų, turimo turto vertė negali viršyti 300 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų, o jų gaunamos mėnesinės pajamos turi siekti ne daugiau kaip 50 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų. Visą šią procedūrą prižiūri oficialus teismo vykdytojas (Official Receiver), kuris tikrina skolininko pateiktą informaciją, valdo ir realizuoja skolininko turtą.

3.3. Vokietijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai

⁴³ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // VŽ., 2001, Nr. 31-1012.

⁴⁴ Insolvency Act 1986. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, [žiūrėta 2013 12 15].

⁴⁵ Morgan S., Smyth N., Tribe J. *Personas Insolvency Law in Practice*. London, 2013.

Vokietijoje fizinio asmens bankroto procedūras reglamentuoja 1999 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Nemokumo Statutas (Insolvenzordnung)⁴⁶. Šiame teisės akte yra akcentuojamas skolinių įsipareigojimų vykdymo planas, o visas procesas paremtas kreditorių teisėmis atgauti skolintas lėšas, tuo pat metu mažiau dėmesio skiriant skolininko interesų apsaugai. Šioje šalyje pagrindinis nemokumo proceso tikslas yra patenkinti kreditorių interesus, realizuojant skolininko turtą. Kaip ir Didžiojoje Britanijoje taip ir Vokietijoje galime išskirti keletą fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdų, t.y. skolininko skolų nurašymas nepripažįstant jo bankrutavusiu ir teisme pripažinus fizinį asmenį bankrutavusiu. Pirmoji procedūra vykdoma tarp skolininko ir kreditorių sudarius skolos gražinimo planą, o antroji vykdoma teismine tvarka vykdant asmens bankroto procedūras.

Vokietijoje fizinio asmens atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų procesas yra skirstomas į tris etapus⁴⁷:

1. Ikiteisminė stadija. Norėdamas pateikti prašymą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo skolininkas prieš tai privalo kreiptis į savo kreditorius ir inicijuoti skolų gražinimo planą, kuriame būtų apibrėžtas skolininko turimas turtas, pajamos ir pasiūlymas dėl skolinių įsipareigojimų vykdymo. Jei planą patvirtina visi kreditoriai ir jis yra sudaromas, išvengiamos teisminės asmens bankroto procedūros.
2. Teisminė stadija. Kai skolų gražinimo skolininkui su kreditoriais suderinti nepavyksta, jis gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tokiu būdu skolininkas pateikia skolų gražinimo planą teismui ir teismas svarsto jo pagrįstumą. Teismui patvirtinus planą, jis yra išsiunčiamas skolininko kreditoriams. Kreditoriai gavę planą gali jį patvirtinti, atmesti arba koreguoti.
3. Supaprastintas procesas. Kai pirmos dvi proceso stadijos nepavyksta, ar skolininko turto nepakanka bankroto proceso išlaidoms padengti, teismas iškelia fizinio asmens bankroto bylą supaprastinto proceso tvarka. Šio proceso metu, teismas paskiria patikėtinį, kuris realizuoja visą skolininko turtą ir už jį gautas lėšas bei skolininko gaunamas pajamas paskirsto kreditoriams. Procesas trunka 5-6 metus ir yra vadinamas „tinkamo elgesio periodu“. Visą laikotarpį tinkamai

⁴⁶ Insolvenzordnung, 1994. Prieiga per internetą: http://www.gesetzeiminternet.de/englisch_inso/insolvency_statute.pdf, [žiūrėta 2013 12 08].

⁴⁷ Verbraucherinsolvenz und Restschuldbefreiung; Beantragung. Prieiga per internetą: <http://www.verwaltungsservice.bayern.de/dokumente/leistung/88330265661>, [žiūrėta 2013 12 14].

elgēsis ir deramai vykdeš įsipareigojimus skolininkas paskelbiamas bankrutavusiu ir atleidžiamas nuo likusių skolų.

Vokietijos pasirinktas fizinio asmens nemokumo reglamentavimo būdas paremtas europietiškojo - kontinentinio modelio principais, kai asmuo atleidžiamas nuo dalies skolų, likusių po skolų grąžinimo plano visiško įvykdymo. Ši šalis vienintelė iš visų nagrinėjamų valstybių yra pasirinkusi mišrų fizinio asmens mokumo atkūrimo procesą, t.y. procesas vykdomas atskirais etapais, o fizinis asmuo nuo skolų atleidžiamas tik galutiniame etape, deramai elgēsis per visą „tinkamo elgesio laikotarpį“. Skolininko sąžiningumas Vokietijoje tikrinamas tik priimant sprendimą dėl atleidimo nuo likusių skolų mokėjimo, o prieš tai esamos mokumo atkūrimo procedūros vykdomos nepriklausomai nuo skolininko sąžiningumo. Šis Vokietijos fizinio asmens nemokumo instituto bruožas išskiria šią šalį iš kitų šiame darbe nagrinėjamų valstybių.

3.4. Latvijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai

2007 metais priimtame Latvijos nemokumo įstatyme buvo apibrėžtas fizinių asmenų nemokumo procesas, o 2010 metais šioje šalyje buvo priimta naujausia nemokumo įstatymo redakcija.

Kaip ir prieš tai minėtų šalių teisės aktai taip ir Latvijos nemokumo įstatymas (Maksatnespejas likums)⁴⁸ yra skirtas tiek fizinių, tiek juridinių asmenų nemokumo problemoms spręsti. Latvijos fizinių asmenų institutas priskiriamas prie europietiškojo - kontinentinio modelio ir iš kitų šalių išsiskiria kur kas palankesnėmis skolininkui (nemokiam fiziniam asmeniui) numatytomis bankroto sąlygomis. Latvija kaip ir Lietuva yra pasirinkusi „Skandinaviškąją“ reglamentavimo kryptį.

Priešingai nei prieš tai minėtose šalyse, Latvijoje yra numatytas tik vienas fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdas, t.y. teisminėmis procedūromis pripažįstant asmenį bankrutavusiu. Vokietijoje ir Didžiojoje Britanijoje, kaip viena iš nemokaus skolininko skolų panaikinimo galimybių, yra susitarimas tarp skolininko ir kreditorių dėl skolos grąžinimo išdėstant ją tam tikrame laike. Įvykdžius šią procedūrą, asmuo yra atleidžiamas nuo likusių skolinių įsipareigojimų ir taip išvengia bankroto. Latvijoje toks šalių susitarimas vadinamas skolų grąžinimo planu ir yra viena iš teismo bankroto proceso dalių. Iškelus bankroto bylą yra

⁴⁸ Maksatnespejas likums, 2010. Prieiga per internetą: <http://likumi.lv/doc.php?id=214590>, [žiūrėta 2013 12 08].

patvirtinamas skolų grąžinimo planas, kurį įvykdęs asmuo pripažįstamas bankrutavusiu ir atleidžiamas nuo likusių skolinių įsipareigojimų vykdymo.

Fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu procedūra Latvijoje susideda iš dviejų etapų. **Pirmasis etapas** trunka neilgiau kaip šešis mėnesius ir jo metu bankroto administratorius parduoda visą bankrutuojančiam asmeniui priklausantį turtą. Šis etapas vykdomas pagal turto pardavimo planą. **Antrasis etapas** trunka iki ketverių metų ir jo pagrindinis tikslas yra skolų grąžinimo plano vykdymas. Visas procesas baigiamas, kai nemokus fizinis asmuo įvykdo skolų grąžinimo planą ir teismas paskelbia jį bankrutavusiu.

Priešingai nei Vokietijoje Latvijoje visas fizinio asmens mokumo atkūrimo procesas yra vientisas ir neskirstomas į atskiras savarankiškas dalis, o skolininko sąžiningumas yra tikrinamas bankroto proceso pradžioje.

3.5. Lietuvos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai

Iš visų aukščiau paminėtų šalių Lietuvoje fizinio asmens bankroto institutas buvo reglamentuotas vėliausiai - 2012 m. gegužės 10 d.⁴⁹ Skirtingai nei kitose šalyse, Lietuvoje buvo priimtas naujas įstatymas, kuris reglamentuoja tik fizinių asmenų bankroto procedūras ir yra visiškai atskirtas nuo juridinių asmenų bankroto. Lietuvoje, kaip ir skandinavijos šalyse, yra akcentuojamas skolininko (nemokaus fizinio asmens) sąžiningumas, bei kaip ir vidurio Europos šalyse, nepriekaištingas skolų grąžinimo plano vykdymas. Galima drąsiai teigti, jog Lietuva reglamentuodama fizinio asmens nemokumo institutą pasirinko europietiškąjį - kontinentinį modelį, kuris skolininkui nėra toks palankus kaip anglo-amerikietiškas.

Vienas iš pagrindinių Lietuvoje akcentuojamų principų yra skolininko sąžiningumas, kuris tikrinamas vos skolininkui pateikus prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Įtvirtindama fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdus, Lietuva pasirinko Latvijos pavyzdį ir reglamentavo tik vieną galimybę atleisti nemokius fizinius asmenis nuo neįvykdytinių skolinių įsipareigojimų – teismines fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu procedūras, t.y. nemokus fizinis asmuo su prašymu iškelti jam bankroto bylą turi kreiptis į teismą, parengti ir įvykdyti skolų grąžinimo planą ir tik tada gali tikėtis būti atleistu nuo likusių turimų skolinių įsipareigojimų.

Lietuvoje yra vientisas fizinio asmens mokumo atkūrimo procesas, kuris gali būti vykdomas tik nustatčius sąžiningo skolininko faktą.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // VŽ., 2012, Nr. 57-2823.

Apibendrinant Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Latvijos ir Lietuvos pasirinktus fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdus, galima daryti išvadą, jog egzistuoja trys procedūros, kurios atkuria fizinio asmens nemokumą:

1. Skolininko ir kreditorių susitarimas, kuriuo šalys sutaria dėl skolinių įsipareigojimų vykdymo per tam tikrą laikotarpį, nustatant konkretų skolos gražinimo grafiką. Šios procedūros galutinis rezultatas yra skolininko atleidimas nuo po susitarimo įvykdymo likusių skolų taip atkuriant jo mokumą ir neskelbiant fizinio asmens bankrutavusiu. Šios procedūros įtvirtintos Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje.
2. Teisminės fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu procedūros, kurių metu yra realizuojamas visas skolininko turimas turtas, gautas lėšas įmokant skolinių įsipareigojimų dengimui. Po šios procedūros asmuo pripažįstamas bankrutavusiu ir yra atleidžiamas nuo po turto realizavimo likusių skolų. Ši procedūra įtvirtinta Didžiojoje Britanijoje ir būdinga „*Fresh Start*“ modeliui.
3. Mišri procedūra, kai teismui pateikiamas prašymas dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo. Šios procedūros esmė yra skolų gražinimo plano sudarymas ir jo vykdymas viso bankroto proceso metu. Nuo antrojo būdo šis skiriasi tuo, jog skoliniai įsipareigojimai yra dengiami ne tik iš skolininko turto, bet ir jo gaunamų pajamų per tam tikrą laikotarpį. Skolininkui, įvykdžius skolų gražinimo planą, jis yra paskelbiamas bankrutavusiu ir atleidžiamas nuo likusių nepadengtų skolinių įsipareigojimų. Mišrų procedūrų tipą yra pasirinkusios Vokietija, Lietuva ir Latvija.

Išanalizavus fizinio asmens mokumo atkūrimo būdus galima išskirti jų panašumus su juridinio asmens mokumo atkūrimo būdais:

1. Juridinio asmens ir fizinio asmens bankrotą tam tikra prasme galime laikyti labai panašiu. Abiem atvejais tai yra procesas kuomet yra iškelta bankroto byla ir vykdomos teisminės bankroto proceso procedūros, po kurių įvykdymo seka fizinio ar juridinio asmens paskelbimas bankrutavusiu. Pagrindinis skirtumas atskiriantis fizinio asmens bankrotą nuo juridinio asmens bankroto yra sąžiningumo principo taikymas, t.y. fizinis asmuo gali būti skelbiamas bankrutavusiu tik nustačius jo sąžiningumą. Vokietijoje fizinio asmens sąžiningumas nustatinėjamas tik galutinėje bankroto proceso stadijoje atleidžiant asmenį nuo skolų, o Didžiojoje Britanijoje, Latvijoje ir Lietuvoje bankroto procesas apskritai negali būti pradėtas nenustačius skolininko sąžiningumo. Juridinio asmens bankroto atveju, sąžiningumas neturi reikšmės sprendžiant įmonės likvidavimo klausimus. (Fizinio asmens bankroto procedūra yra įtvirtinta visose keturiose nagrinėjamose valstybėse).

2. Kitas juridinio asmens mokumo atkūrimo būdas yra įmonės restruktūrizavimas. Fizinio asmens nemokumo institute šios procedūros atitikmuo yra skolininko ir kreditorių tarpusavio susitarimas. (Šios procedūros yra reglamentuotos Didžiosioje Britanijoje (Individual Voluntary Arrangement – IVA) ir Vokietijoje (Skolininko ir kreditorių susitarimas ikiteisminėje ir teisminėje stadijose). Lietuvoje ir Latvijoje ši fizinio asmens bankroto alternatyva nėra įtvirtinta ir tai laikytina kaip teisinio reglamentavimo spraga dėl kurios yra ribojama fizinio asmens laisvė pasirinkti konkrečiu atveju geriausią mokumo atkūrimo būdą ir gali būti priežastimi siekti savo mokumą atkurti kitose valstybėse.

4. KONKREČIŲ FIZINIO ASMENS NEMOKUMO PROCEDŪRŲ LIETUVOJE, DIDŽIOJOJE BRITANIJOJE, VOKIETIJOJE IR LATVIJOJE LYGINAMOJI ANALIZĖ IR PALYGINAMOJI LENTELĖ

Ankstesnėse dalyse buvo analizuotos fizinio asmens nemokumo instituto pagrindinės sąvokos ir jų reikšmė, taip pat nustatyti Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos pasirinkti fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdai, reglamentacijos kryptys bei modeliai. Šioje tyrimo dalyje bus lyginami konkretūs fizinio asmens nemokumo proceso punktai minėtose valstybėse, kurie leis nustatyti pagrindinius instituto skirtumus šiose šalyse.

4.1. Bankroto bylos iškėlimo prielaidos

Kaip jau yra žinoma, fiziniams asmenims, kurie negali vykdyti savo skolinių įsipareigojimų įvairiose šalyse, yra reglamentuotos tam tikros atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų procedūros. Šios procedūros kiekvienoje šalyje yra skirtingos, todėl jas lyginti reikėtų pradėti nuo bankroto procedūros inicijavimo teisės, t.y. kokie subjektai gali inicijuoti šį procesą ir kokios sąlygos turi būti įvykdytos norint, kad jis būtų pradėtas.

Didžiojoje Britanijoje dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo gali kreiptis vienas arba keli kreditoriai, bei skolininkas.

Vienintelė priežastis, suteikianti skolininkui teisę kreiptis į Didžiosios Britanijos teismą dėl bankroto bylos jam iškėlimo, yra neišgalėjimas vykdyti savo turimų skolinių įsipareigojimų. Taip pat skolininkas turi atitikti ir kitus formalius reikalavimus, t.y. pareiškimo pateikimo metu jis turi gyventi ar būti Anglijoje arba Velse profesiniais tikslais. Jei skolininkas tris metus iki pareiškimo pateikimo teismui dienos gyveno ar buvo šioje šalyje profesiniais tikslais, tačiau vėliau išsikėlė, jis taip pat turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos jam iškėlimo.⁵⁰

Nemokaus fizinio asmens kreditoriams taip pat yra nustatyti tam tikri reikalavimai, kuriuos įvykdžius kreditoriui suteikiama teisė kreiptis į teismą dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo, t.y. skolininkas privalo būti skolingas kreditoriui daugiau kaip 750 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų ir šios prievolės vykdymo terminas jau turi būti suėjęs.

Remiantis bankroto bylų specifika galima daryti išvadą, jog skolininkas turi kur kas didesnę suinteresuotumą bankroto bylos iškėlimui nei kreditorius. Šį faktą patvirtina ir Didžiosios Britanijos bankroto tarnybos (The Insolvency Service (INSS)) duomenys, iš kurių

⁵⁰ Insolvency Act 1986, 265 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, [žiūrėta 2013 12 14].

matyti, jog bankroto procedūras žymiai dažniau inicijuoja patys skolininkai. 2013 metų ketvirto ketvirčio metu 4179 bankroto bylų buvo inicijuotos pačio skolininko, tai sudaro 77,6 procento visų bankroto bylų.⁵¹

Vokietijoje, kaip ir Didžiojoje Britanijoje, prašymą iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui gali pateikti tiek skolininkas (nemokus fizinis asmuo), tiek jo kreditoriai.⁵²

Skolininkas dėl bankroto bylos iškėlimo gali kreiptis, kai jis negali apmokėti skolų, suėjus jų mokėjimo terminui (skolininko nemokumas šioje šalyje yra preziumuojamas, kai jis sustabdo mokėjimus kreditoriams⁵³). Pažymėtina, jog skolininkas prieš kreipdamasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo turi būti išnaudojęs ikiteisminio proceso stadiją, t.y. kreipęsis į kreditorius dėl skolų grąžinimo plano sudarymo ir tik nepavykus sutarti su kreditoriais gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Vokietijos nemokumo įstatymo 18 straipsnyje yra numatyta galimybė skolininkui kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo ir jam esat mokiam, tačiau ateityje gresiant nemokumo būsenai. Gresiantis nemokumas yra tada, kai skolininkas gali vykdyti savo įsipareigojimus, tačiau negalės jų vykdyti ateityje, kai sueis jų vykdymo terminas. Pažymėtina, jog teikiant prašymą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, gresiančio nemokumo būseną gali remtis tik skolininkas, kreditoriui tokia galimybė nėra suteikta.⁵⁴

Vokietijoje nėra numatytas konkretus neįvykdytų skolinių įsipareigojimų dydis, kuomet kreditorius gali kreiptis į teismą su prašymu dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo, nes kaip ir minėta, šioje šalyje fizinio asmens nemokumas yra preziumuojamas jam pradėsus vykdyti savo skolinius įsipareigojimus.

Priešingai nei kitose nagrinėjamose šalyse, Latvijoje dėl bankroto bylos iškėlimo gali kreiptis tik pats skolininkas, kreditoriams tokia teisė nėra suteikta.⁵⁵ Norėdamas bankrutuoti Latvijoje, fizinis asmuo privalo per pastaruosius šešis mėnesius iki pareiškimo pateikimo dienos turėti Latvijos mokesčių mokėtojo statusą ir būti nemokiu. Nemokiu šioje šalyje laikomas toks fizinis asmuo, kurio turimi pradelsti skoliniai įsipareigojimai viršija 7114 eurų. Kaip ir Vokietijoje, taip ir Latvijoje yra reglamentuotas ir „gresiantis nemokumas“, kaip pagrindas pradėti bankroto procedūras. Pateikdamas prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo ir remdamasis

⁵¹ Insolvency Statistics. Prieiga per internetą: <http://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/otherinformation/statistics/201402/index.htm>, [žiūrėta 2014 02 08].

⁵² Insolvenzordnung, 1994, 12 straipsnis. Prieiga per internetą: http://www.gesetzeiminternet.de/englisch_inso/insolvency_statute.pdf, [žiūrėta 2013 12 14].

⁵³ Driukas A., Kavalnė S., Kazlauskas Č.D., Kelpšas T., Norkus R., Velička R., Višinskis V. Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas. Mokslo studija. Vilnius, 2008, P. 20.

⁵⁴ Ten pat, P. 21.

⁵⁵ Maksatnespejas likums, 2010, 133 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://likumi.lv/doc.php?id=214590>, [žiūrėta 2014 01 12].

gresiančiu nemokumu, skolininkas privalo teismui įrodyti, jog per artimiausius metu turės daugiau nei 14228 eurų dydžio pradelstus skolinius įsipareigojimus, kurių įvykdyti neturės galimybės.⁵⁶

Lietuvoje bankroto byla gali būti iškelta fiziniam asmeniui, kurio pagrindinių interesų vieta yra Lietuvos Respublikoje ir kuris yra nemokus. Nemokumas Lietuvos Respublikos Fizinių asmenų bankroto įstatyme įvardintas kaip fizinio asmens būklė, kai jis negali vykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai yra sueję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliausias algas (MMA). 2012 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Vyriausybės nutarime dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo buvo patvirtinta minimali mėnesinė alga – 1000 Lt.⁵⁷ Taigi, šiuo metu nemokiu fiziniu asmeniu Lietuvoje laikomas toks asmuo, kuris negali vykdyti pradelstų savo skolinių įsipareigojimų, kurių dydis siekia daugiau kaip 25000 litų.

Analizuojant subjektus, kurie turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo fiziniam asmeniui, būtina paminėti ir Tarybos reglamentą dėl bankroto bylų, kuris suteikė teisę dėl bankroto bylos iškėlimo kreiptis ne tik subjektams, įvardintiems nacionaliniuose Europos Sąjungos valstybių teisės aktuose, tačiau ir reglamente nurodytiems subjektams, t.y. likvidatorius bei bet kuris asmuo ar institucija, įgaliota pagal valstybės narės, kurios teritorijoje prašoma iškelti šalutinę bylą, įstatymus pateikti pareiškimą dėl bylos iškėlimo.⁵⁸

Taigi, kaip matyti, pagrindiniai subjektai, galintys kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo fiziniam asmeniui, yra pats nemokus fizinis asmuo ir jo kreditoriai. Latvijoje ir Lietuvoje bankroto bylos iniciatyvos teisė yra suteikta išimtinai tik pačiam skolininkui (nemokiam fiziniams asmeniui)

Pagrindinė sąlyga kelti bankroto bylą yra skolininko negalėjimas vykdyti skolinių įsipareigojimų. Šis kriterijus kiekvienoje šalyje nustatomas skirtingai. Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje nėra numatytas konkretus pradelstų skolinių įsipareigojimų dydis, kurį pasiekus asmuo laikomas nemokiu, nemokumas yra tiesiog preziumuojamas pradelstus mokėjimus, tačiau Lietuvoje ir Latvijoje toks dydis numatytas konkrečia suma ir yra privaloma bankroto bylos iškėlimo sąlyga. Vokietija ir Latvija išsiskiria tuo, jog šios šalys yra reglamentavusios ir gresiančio mokumo sąvoką, t.y. bankroto byla gali būti iškelta ir mokiam fiziniam asmeniui, tačiau turi būti nustatyta reali grėsmė dėl jo nemokumo ateityje.

⁵⁶ Maksatnespejas likums, 2010, 129 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://likumi.lv/doc.php?id=214590>, [žiūrėta 2014 01 12].

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1543 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ //VŽ. 2012, Nr. 152.

⁵⁸ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, 2000, 29 straipsnis. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=9026, [žiūrėta 2013 12 15].

4.2. Bankroto bylos iškėlimo teisinės pasekmės

Teismui patenkinus pareiškėjo prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo ir iškėlus bankroto bylą, yra sukeliama itin svarbios tiek skolininkui, tiek jo kreditoriams materialinės ir procesinės teisinės pasekmės.

Bankroto bylos iškėlimo teisinės pasekmės visose nagrinėjamosiose šalyse yra panašios: skolininko apsauga nuo priverstinio skolų išieškojimo iš jo turto; draudimas bankrutuojančiam asmeniui disponuoti savo turto; nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas bankrutuojančio fizinio asmens prievolės skaičiavimas; draudimas bankrutuojančiam asmeniui vykdyti finansines prievolės (išskyrus numatytus skolų grąžinimo plane); ribojamos bankrutuojančio asmens teisė disponuoti pinigineis lėšomis; apie bankrutuojančio asmens statusą paskelbiama viešai; fizinio asmens turtui negali būti nustatoma priverstinė hipoteka; bankroto administratoriaus vardu yra atidaroma atskira depozitinė banko sąskaita, skirta fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimui ir pan.

Viena iš svarbiausių pasekmių skolininkui yra bankrutuojančio asmens statuso įgijimas. Tai gana neigiamas bruožas, nes visuomenė ne itin palankiai ir pasitikinčiai žiūri į bankrutuojančius asmenis, dėl tokio požiūrio jiems yra sudėtingiau vykdyti finansinę veiklą.

Visos teisinės pasekmės taikomos tam, kad bankroto proceso metu būtų užtikrintas bankrutuojančio asmens ir jo kreditorių interesų nepažeidžiamumas. Esminių skirtumų tarp Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Latvijos ir Lietuvos šioje fizinio asmens nemokumo instituto dalyje nėra.

4.3. Fizinio asmens mokumo atkūrimo planas

Viena iš svarbiausių nemokių fizinių asmenų atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų proceso dalis yra mokumo atkūrimo, arba kitaip, skolų grąžinimo planas. Šis planas būdingas daugiau toms šalims, kurių fizinio asmens nemokumo institutas įtvirtintas remiantis „*No Fresh Start*“ arba kitaip – kontinentiniu - europietiškuoju modeliu.

Mokumo atkūrimo planas - tai skolininko įsipareigojimas per tam tikrą laikotarpį grąžinti tam tikrą dalį skolinių įsipareigojimų. Skirtingos valstybės įvairiai reglamentuoja konkrečius šio plano punktus, tačiau visur planas atlieka tą pačią funkciją. Jo paskirtis yra nemokaus fizinio asmens mokumo atkūrimas kaip galima daugiau apsaugant kreditorių interesus atgauti jiems priklausantį turtą.

Didžiojoje Britanijoje fizinio asmens bankroto procedūros vykdomos kuo skubiau, siekiant atleisti asmenį nuo jo turimų skolinių įsipareigojimų ir suteikti jam naują finansinę pradžią. Paskelbtas bankrutavusiu, asmuo čia gali būti per 12 mėnesių nuo bankroto bylos iškėlimo, o visas šis laikotarpis skirtas jo turto realizavimui, o ne kažkokių papildomų sąlygų vykdymui.

Visgi negalima teigti, jog mokumo atkūrimo planas Didžiojoje Britanijoje apskritai neegzistuoja. Jis yra įtvirtintas šios šalies teisės doktrinoje kaip individualus skolininko ir kreditorių susitarimas (Individual voluntary arrangement – IVA) dėl kreditorinių įsipareigojimų vykdymo tam tikra tvarka. Šis susitarimas nėra sudedamoji teismo bankroto proceso dalis, o įvardijamas kaip jo alternatyva sprendžiant fizinių asmenų nemokumo problemas.

Priešingai nei Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje skolų gražinimo planui yra suteikiama kur kas didesnė reikšmė. Visas fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu procesas paremtas plano vykdymu ir tik sąžiningai laikęsis plano fizinis asmuo gali būti atleidžiamas nuo skolinių įsipareigojimų.

Vokietijoje skolų gražinimo planas yra ne tik sudedamoji bankroto proceso dalis, tačiau jos atmainą galima vadinti ir privalomąja ikiteismine bankroto proceso stadija. Ikiteisminis skolininko susitarimas su kreditoriumi (Attempt of extra-judicial settlement) gali būti tapatinamas su Didžiojoje Britanijoje įtvirtintu individualiu susitarimu (Individual voluntary arrangement – IVA). Šių susitarimų dėka fizinio asmens mokumas atkuriamas neskelbiant jo bankrutavusiu, tačiau jis turi griežtai vykdyti su kreditoriumi sutartą skolų gražinimo planą. Abi šalys šiems susitarimams palieka didelę diskrecijos teisę, nes tai yra galimybė išvengti teisminių nagrinėjimų.

Skolininkas, kuriam nepavyksta be teismo įsikišimo sutarti su kreditoriumi dėl skolos gražinimo plano, gali kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tokiu būdu yra pradedama pirma teisminė bankroto bylos stadija, kurioje vėlgi yra privalu pateikti teismui parengtą skolų gražinimo planą. Skolininko pateiktą planą teismas vertina, ir jei, teismo manymu, planas yra tinkamas, jis siunčiamas kreditoriams, kurie svarsto šio plano patvirtinimo klausimą. Pažymėtina, jog teismas gali patvirtinti ir vadinamą „nulinį planą“. Tai planas, kuris sudaromas skolininkui neturint turto ir negaunant pajamų. Šio plano esmė yra ta, jog jo vykdymo metu praktiškai nėra vykdomas skolų gražinimas. Jei kreditoriai, gavę teismo jiems persiųstą skolų gražinimo planą, su juo sutinka, jis yra patvirtinamas. Tinkamai įvykdęs planą skolininkas gali būti atleistas nuo skolų. Šioje stadijoje skolininko ir kreditorių priimamas susitarimas, kaip ir ikiteisminis susitarimas, nėra detalčiai reglamentuotas teisės aktais, o jį sudarant šalims yra suteikiama didelė pasirinkimo laisvė. Nuo ikiteisminio susitarimo jis skiriasi tik tuo, jog derinant susitarimo sąlygas kontroliuojamąjį vaidmenį atlieka teismas.

Supaprastinto bankroto proceso metu pagrindinis vaidmuo taip pat yra skiriamas skolų gražinimo planui, kuris šiek tiek skiriasi nuo skolininko ir kreditorių susitarimo ankstesnėse stadijose. Atleidimas nuo likusių skolų yra galutinė bankroto proceso stadija, o jos metu vykdomas skolų gražinimo planas vadinamas „tinkamo elgesio laikotarpiu“. Priešingai nei skolininko ir kreditorių susitarimo atveju, tinkamo elgesio laikotarpiu nėra nustatoma konkreti skolinių įsipareigojimų vykdymo tvarka. Šios proceso dalies esmė yra skolininko tinkamas elgesys šešių metų laikotarpiu, jis privalo:

- Dirbti atitinkamą darbą arba jo ieškoti ir neatsisakyti jokios veiklos, kurią jis galėtų vykdyti pagal savo padėtį;
- Perduoti turto administratoriui pusę savo paveldimos nuosavybės vertės;
- Nedelsdamas informuoti teismą ir turto administratorių pasikeitus jo gyvenamajai ar darbo vietai ir tokiu atveju nenutraukti mokėjimų;
- Pateikti teismui ir turto administratoriui informaciją apie darbovietę ar jo pastangas susirasti darbą, apie uždarbį ir nuosavybę;
- Atlikti mokėjimus tik turto administratoriui, nesuteikti jokių privilegijų konkretiems kreditoriams;
- Jei skolininkas užsiima individualia ekonomine veikla, jis privalo mokėti kreditoriams tokio dydžio sumas, kad jų lygis kreditoriams nesiskirtų nuo to, kuris būtų, jei skolininkas dirbtų samdomą darbą.⁵⁹

Kaip matyti, Vokietijoje visas nemokaus fizinio asmens skolinių įsipareigojimų „nurašymo“ procesas paremtas skolų gražinimo plano vykdymu, kuris vienaip ar kitaip egzistuoja visame fizinio asmens mokumo atkūrimo procese. Neįvykdęs skolų gražinimo plano Vokietijoje, fizinis asmuo negali būti atleistas nuo skolinių įsipareigojimų. Tai tradicinis kontinentinio - europietiškojo fizinio asmens nemokumo modelio bruožas.

Latvijoje, kaip ir Vokietijoje, asmens skolų gražinimo planui yra suteikiama labai didelė reikšmė, galima drąsiai teigti, jog visas asmens pripažinimo bankrutavusiu procesas yra skolų nurašymo planas. Latvijoje, priešingai nei Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje, nėra reglamentuoti individualūs skolininko ir kreditorių susitarimai. Šioje šalyje vienintelis fizinio asmens nemokumo atkūrimo būdas yra kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Teismui iškėlus asmens bankroto bylą yra sudaromas mokumo atkūrimo planas, kuris yra išskiriamas į dvi dalis: bankrutuojančio asmens turimo turto pardavimo planas (Parādnieka mantas

⁵⁹ Driukas A., Kavalnė S., Kazlauskas Č.D., Kelpšas T., Norkus R., Velička R., Višinskis V. Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas. Mokslo studija. Vilnius, 2008. P. 30.

pārdošanas plāns fiziskās personas maksātnespējas procesā⁶⁰) ir sekantis - skolų grāžinimo planas (Fiziskās personas saistību dzēšanas plāns⁶¹).

Pirmasis planas sudaromas siekiant nustatyti, kokia yra skolininko turimo turto vertė ir kokią dalį jo turimų įsiskolinimų ji gali padengti. Nuo šio fakto nustatymo priklauso viso bankroto proceso trukmė.

Antrasis planas - skolų grāžinimo planas sudaromas atsižvelgiant į pirmojo plano rezultatus, t.y. faktą, kokią skolinių įsipareigojimų dalį padengia bankrutuojančio asmens turimas turtas. Šiame plane nurodoma:

- Kreditoriai ir jų reikalavimų dydžiai;
- Plano vykdymo trukmė;
- Skolininko gaunamų mėnesinių pajamų suma;
- Skolininkui per mėnesį reikalingų jo pragyvenimo išlaidų dydis;
- Skolininko pajamų dalis skirtas skolininko būsto nuomai, arba kreditoriui mokėtinų mėnesinių palūkanų dalis, jei šalys susitarė neįtraukti skolininkui priklausančio būsto į realizuojamo turto sąrašą;
- Skolininko apskaičiuota gaunamų mėnesinių pajamų dalis, kuri bus skirta skolinių įsipareigojimų vykdymui;
- Skolinių įsipareigojimų vykdymo ir bankroto išlaidų mokėjimo grafikai.

Skolų grāžinimo plano trukmė pagal Latvijos nemokumo įstatymo 155 straipsnį gali trukti nuo metų iki trijų metų ir šešių mėnesių. Konkretus laikas, per kurį asmuo gali būti atleistas nuo po plano įgyvendinimo likusių nepadengtų skolinių įsipareigojimų, priklauso nuo to, kokią dalį turimų skolinių įsipareigojimų padengia skolininko turimas turtas. Jei skolininko turimas turtas po bankroto procedūrų padengia 50 procentų visų jo turimų skolinių įsipareigojimų, tuomet skolų grāžinimo planas ir visas bankroto procesas trunka metus laiko. Jei atlikus skolininko galimybių vertinimą yra aišku, jog po bankroto procedūrų atlikimo jis galės padengti tik 35 procentus turimų skolų, planas pratęsimas dviejų metų laikotarpiui. Trejus metus bankroto procedūros ir skolų grāžinimo planas gali trukti tuo atveju, jei skolininkas sugebės grāžinti tik 20 procentų turimų skolų. Na, ir ilgiausiai tris su puse metų skolų grāžinimo planas trunka, kai asmuo gali padengti mažiau 20 procentų visų skolinių įsipareigojimų.

Lietuvoje skolų grāžinimo planas yra sudedamoji teismo bankroto proceso dalis. Lietuvoje yra numatytas konkretus 5 metų plano įgyvendinimo laikotarpis, kuris negali būti

⁶⁰ Maksātnespējas likums, 2010, 146 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://likumi.lv/doc.php?id=214590>, [žiūrėta 2014 01 12].

⁶¹ Ten pat. 154 straipsnis.

trumpesnis. Skolininkas skolų gražinimo plano projektą turi pateikti bankroto administratoriui ne vėliau kaip per 15 dienų nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos. Bankroto administratorius plano projektą pateikia kreditoriams, o gavęs jų išvadą, ne vėliau kaip per 4 mėnesius nuo nutarties išskelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos planą privalo pateikti tvirtinti teismui.⁶² Lietuvoje fizinio asmens bankroto byla gali būti iškelta ir supaprastinto proceso tvarka, tokiu būdu skolų gražinimo planą skolininkas privalo pateikti kartu su pareiškimu išskelti bankroto bylą.

Plane turi būti nurodytos: priežastys dėl kurių fizinis asmuo negali vykdyti kreditorių reikalavimų; lėšų suma, kurias skolininkas numato gauti periodiškai ar kaip vienkartinės pajamas ir per visą bankroto procesą; numatomo parduoti skolininko turimo turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, taip pat turto pardavimo eiliškumas, terminai ir numatoma pardavimo kaina; fizinio asmens numatomos gauti lėšos iš jos skolininkų; priemonės, skirtos skolininko mokumui atkurti (pvz.: persikvalifikavimas, įsidarbinimas); skolininko pragyvenimui per mėnesį reikiamų lėšų dalis, nurodant konkrečią mokėjimų paskirtį; numatomos lėšos bankroto proceso išlaidoms dengti; bankroto administratoriaus išlaidų suma ir jos pagrindimas; skolininko sudarytų sutarčių, kurių vykdymo terminas dar nesibaigė ir kurias fizinis asmuo numato vykdyti, taip pat tų, kurias ketina nutraukti, sąrašai; kreditorių sąrašas; informacija apie iki bankroto bylos iškėlimo kreditorių skolininkui suteiktą pagalbą, t.y. mokėjimų atidėjimus, jų išdėstymus ir pan.; kreditorių reikalavimų tenkinimo grafikas.

Apibendrinant galima teigti, jog visose nagrinėjamose šalyse skolų gražinimo planas vienokiu ar kitokiu pavidalu egzistuoja. Didžiojoje Britanijoje jis pasireiškia ne bankroto procese, o individualaus skolininko ir kreditorių susitarimo atveju. Vokietijoje vienokios ar kitokios mokumo atkūrimo apraiškos matyti visuose fizinio asmens mokumo atkūrimo būduose. Latvijoje ir Lietuvoje tai neatsiejama bankroto proceso dalis, be kurios fizinio asmens bankroto nėra įmanomas apkritai.

Mokumo atkūrimo ar skolų gražinimo planas gali būti kaip viena iš bankroto procedūros alternatyvų sprendžiant fizinių asmenų nemokumo problemas, tačiau gali būti ir sudedamoji bankroto proceso dalis, t.y. kaip viena iš sąlygų, kurią įvykdęs fizinis asmuo gali tikėtis būti atleistas nuo likusių skolinių įsipareigojimų.

4.4. Bankrutuojančio asmens turto administravimas

⁶² Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // VŽ., 2012, Nr. 57-2823.

Fiziniai asmenys nemokiais gali tapti dėl daugelio priežasčių, tačiau vienos iš pagrindinių yra negalėjimas tinkamai spręsti savo finansinių problemų ir valdyti finansų. Būtent dėl šių priežasčių fiziniams asmenims ir yra keliamos bankroto bylos.

Iškėlus fiziniam asmeniui bankroto bylą yra konstatuojama, jog jis netinkamai vykdo, arba, gręšiančio nemokumo atveju, ateityje netinkamai vykdys savo skolinius įsipareigojimus. Siekiant išvengti papildomų problemų ir apsaugoti kreditorių interesus dėl bankrutuojančio fizinio asmens negalėjimo tinkamai valdyti savo turto, skolininko turto valdymas yra perduodamas specialias žinias turinčiam asmeniui - bankroto administratoriui. Šis asmuo įvairių šalių teisės aktuose yra įvardijamas gana skirtingai, tačiau jo funkcija visur yra vienoda - profesionaliai administruoti, valdyti ir paskirstyti kreditoriams bankrutuojančio asmens turtą.

Didžiojoje Britanijoje bankroto administratorius yra vadinamas „Official Receiver“. Tai teismo pareigūnas, kuris administruoja fizinio asmens bankroto procedūras. Pažymėtina, jog bankroto administratorius Didžiojoje Britanijoje skiriamas ne tik vykdant fizinio asmens bankroto procedūras, tačiau ir atkuriant asmens mokumą individualių susitarimų būdu. Pastaruoju atveju bankroto administratorius prižiūri susitarimo vykdymą, nusprendžia kokio dydžio turėtų būti skolininko mokamos mėnesinės įmokos kreditoriams ir kaip ilgai jos turi būti mokamos.

Fizinio asmens bankroto procedūrų metu administratorius kuruoja visus skolininko atliekamus veiksmus: duoda sutikimus skolininkui sudaryti sutartis; informuoja kreditorius apie iškeltą bankroto bylą; įvertina ir valdo skolininko turimą turtą; stebi skolininko patiriamų kasdienių išlaidų dydį ir, reikalui esant, reikalauja jų atsisakyti; peržiūri skolininko turtą, kurį jis perleido tretiesiems asmenims per pastaruosius penkis metus.

Tais atvejais, kai skolininko turtas yra gana didelis ir bankroto administratorius nespėja spręsti visų su bankroto byla susijusių klausimų, jis gali paskirti patikėtinį (Trustee). Patikėtinis nėra valstybės tarnautojas, tai bankroto procedūrų specialistas, dažnai – advokatas. Jis atlieka tas pačias funkcijas kaip ir „Official Receiver“, tačiau dažniausiai jam priskiriamas skolininko turto realizavimas, sąžiningos turto pardavimo kainos kontroliavimas, lėšų kreditoriniams skolininko įsipareigojimams dengti paskirstymas. Pagrindinė patikėtinio veikla yra skolininko turto valdymas ir gautų lėšų paskirstymas kreditoriams⁶³.

Vokietijoje bankroto administratorius vadinamas „patikėtinium“ ir jam suteikiama kur kas mažiau įgaliojimų nei Didžiojoje Britanijoje. Pagrindinė patikėtinio funkcija yra realizuoti neįkeistą skolininko turtą ir stebėti jo elgesį „tinkamo elgesio laikotarpiu“. Laikotarpiui pasibaigus, patikėtinis privalo pateikti teismui išvadą, kuria remdamasis teismas priima

⁶³ Insolvency Act 1986, 9 skyrius. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, [žiūrėta 2014 01 12].

sprendimą dėl skolininko pripažinimo bankrutavusiu. Bankroto proceso metu patikėtinis neturi teisės užginčyti skolininko sandorius, tokia teisė suteikiama kiekvienam iš kreditorių. Tačiau kreditorių susirinkimas gali įgalioti patikėtinį užginčyti skolininko sandorius, sudarytus iki bankroto bylos iškėlimo.⁶⁴

Latvijoje bankroto administratorius paskiriamas iškelus fiziniam asmeniui bankroto bylą. Jis kontroliuoja bankrutuojančio asmens veiksmus iki pat proceso pabaigos. Jam suteiktos teisės: atidaryti savo vardu banko sąskaitą, iš kurios bus tenkinami kreditorių reikalavimai; pateikti bankroto registruoti informaciją apie iškeltą bankroto bylą; nustatyti skolininko turtą ir įsipareigojimus; gali gauti iš skolininko, kreditorių ar valstybinių įstaigų informaciją apie skolininko turtą ir įsipareigojimus; priimti, registruoti ir tikrinti kreditorių pateiktus reikalavimus; pradėti valdyti skolininko turtą, išskyrus tą, kuris duoda pajamas; supažindinti kreditorius su savo veikla ir pateikti siūlymus, kaip gauti lėšų bankroto proceso išlaidoms dengti; parengti skolininko turto pardavimo planą; imtis veiksmų susigrąžinti skolininko turtą iš trečiųjų asmenų; organizuoti skolininko turto pardavimą; atsiskaitinėti su kreditoriais pagal suderintą skolų grąžinimo planą; atstovauti skolininką prieš kitus asmenis dėl klausimų, susijusių su bankroto byla; ne skolininko pavedimu, teikti prašymą dėl skolų grąžinimo plano panaikinimo.

Bankroto administratoriaus paslaugas, kaip ir kitas bankroto bylos išlaidas, apmoka bankrutuojantis fizinis asmuo.

Lietuvoje bankroto administratorių skiria teismas, o jo kandidatūrą siūlo skolininkas ir (ar) kreditoriai. Jei šie asmenys bankroto administratoriaus nepasiūlo, tuomet jo kandidatūrą teikia valstybės paskirta bankroto bylų priežiūros institucija - Įmonių bankroto valdymo departamentas. Bankroto administratoriumi fizinio asmens bankroto byloje negali būti paskirtas bankrutuojančio asmens kreditorius, ar su kreditoriumi susijęs asmuo; fizinio asmens giminaitis ar kitaip su bankrutuojančiu asmeniu susijęs asmuo.

Lietuvoje bankroto administratoriui nustatytų pareigų ir teisių sąrašas neturi esminių skirtumų nuo Latvijos, galima išskirti tik teisę kreiptis dėl baudžiamosios bylos fiziniams asmeniui iškėlimo. Labiausiai iš nagrinėjamų šalių išsiskiria Vokietijos bankroto administratorių (patikėtinių) veiklos reglamentavimas, šioje šalyje jų turimos teisės yra gana ribotos, taip pat galima išskirti Didžiosios Britanijos bankroto administratorių institutą, kuris gali būti sudarytas iš dviejų asmenų.

4.5. Fizinio asmens pareigos ir teisės bankroto proceso metu

⁶⁴ Insolvenzordnung, 1994, 131 straipsnis. Prieiga per internetą: http://www.gesetzeiminternet.de/englisch_inso/insolvency_statute.pdf, [žiūrėta 2014 01 12].

Fiziniam asmeniui iškelus bankroto bylą teisme, jis įgyja specifinį bankrutuojančio asmens statusą. Įgijęs šį statusą skolininkas gauna ir specialias teises ir pareigas, kurių privalo laikytis viso bankroto proceso metu. Jei fizinis asmuo savo pareigų nevykdo, jam gali kilti įvairi atsakomybė, pradedant baudžiamąja ir baigiant bankroto bylos nutraukimu.

Visose nagrinėjamosiose šalyse bankrutuojančio fizinio asmens teisės ir pareigos yra panašios, tačiau kiekviena turi ir savitų bruožų.

Didžiojoje Britanijoje pagrindinė skolininkui nustatyta prievolė bankroto proceso metu yra aktyvus bendravimas su bankroto administratoriumi. Bankrutuojantis asmuo privalo nedelsiant informuoti bankroto administratorių apie bylai reikšmingų aplinkybių pasikeitimus, pavyzdžiui, pasikeitus skolininko finansinei padėčiai ar gyvenamajai vietai.

Bankrutuojantis asmuo šioje šalyje negali imti didesnę nei 500 svarų sterlingų dydžio kreditą, jei prieš tai neinformavo kredito davėjo apie jam iškeltą bankroto bylą. Taip pat yra ribojama ir ekonominė skolininko veikla – jis negali steigti įmonės, būti bendrovės akcininku, vadovu ar valdybos nariu, negali eiti mokyklos direktoriaus pareigų, būti Europos Parlamento ir vietos savivaldos organų nariu. Pažymėtina, jog bankroto administratorius skolininkui gali nustatyti ir kitų pareigų, kurių jam bus privalu laikytis.

Už bankrutuojančio fizinio asmens pareigų nevykdymą skolininkas gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.

Vokietijoje labai daug dėmesio yra skiriama skolininko elgesiui. Pagrindines skolininko pareigas aptartos ankstesniame skyriuje, kuriam analizuotas skolininko „tinkamo elgesio“ laikotarpis. Kaip ir Didžiojoje Britanijoje, skolininkas privalo aktyviai bendradarbiauti su turto administratoriumi, kurio pateikta išvada pasibaigus bankroto procedūroms įtakoja teismo sprendimą dėl skolininko atleidimo nuo likusių skolinių įsipareigojimų. Pagrindinis reikalavimas skolininkui yra sąžiningas jo darbas gaunant pajamas ir dengiant skolinius įsipareigojimus viso bankroto proceso metu.

Latvijos bankroto įstatyme skolininko teisės ir pareigos taip pat labai aiškiai nurodytos ir jų privalu laikytis visiems bankrutuojantiems fiziniams asmenims. Paskelbus fiziniam asmeniui bankroto bylą, jis privalo per dešimt dienų perduoti bankroto administratoriui visas turimas lėšas, o vykstant bankroto procesui, trečdalį gaunamų pajamų pervedinėti į bankroto administratoriaus sąskaitą, kurios iš ten yra paskirstomos kreditoriams. Kaip ir kitose šalyse, skolininkas privalo sąžiningai valdyti savo turimą turtą ir aktyviai bendradarbiauti su bankroto administratoriumi. Pažymėtina, jog viena iš skolininko pareigų yra skolų grąžinimo plano parengimas.

Be eilės skolininkui priskirtų pareigų yra ir keletas teisių, kurios yra ypač svarbios skolininkui jo bankroto procese: 1. skolininkas savo kasdienių poreikių tenkinimui gali skirti du trečdalius savo gaunamų pajamų; 2. naudoti turtą, kuris teikia pajamas.

Lietuvoje bankrutuojančio fizinio asmens pareigos beveik niekuo nesiskiria nuo kitų nagrinėjamų šalių, galima išskirti tik keletą esminių skirtumų. Vienas jų yra bankroto proceso metu gaunamų lėšų panaudojimo bankrutuojančio asmens poreikių tenkinimui dydis. Priešingai nei kitose šalyse, Lietuvoje šis dydis yra priskirtas prie valstybės reguliuojamo rodiklio, t.y. bankrutuojantis fizinis asmuo, gaunantis daugiau mėnesinių pajamų nei bazinė socialinė išmoka, visą perviršį privalo skirti kreditorinių įsipareigojimų dengimui. Ši sąlyga nustato konkretų visiems bankrutuojantiems asmenims reikiamą pragyvenimo išlaidų dydį. Kita išsiskirianti skolininko pareiga yra prievolė ne rečiau kaip kartą per tris mėnesius teikti bankroto administratoriui savo sąskaitų kredito įstaigose išrašus. Jeigu fizinis asmuo, vykdamas individualią ir (ar) ūkininko veiklą, turi sąskaitą (nedepozitinę) individualiai ir (ar) ūkininko veiklai vykdyti, jis turi taip pat teikti bankroto administratoriui išrašus ta pačia tvarka. Kitose šalyse ši informacija yra teikiama bankroto administratoriui pareikalavus, o Lietuvoje ši pareiga yra imperatyvi.

Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatyme yra detalios nustatytos ir skolininko teisės: gauti iš bankroto administratoriaus duomenis apie savo turto pardavimą; gauti iš bankroto administratoriaus informaciją apie lėšų naudojimą; dalyvauti kreditorių susirinkimuose; gauti iš kredito įstaigos depozitinės sąskaitos išrašus apie lėšų naudojimą; tęsti ar pradėti individualią ir (ar) ūkininko veiklą, jeigu tai numatyta plane; paaiškėjus, kad bankroto administratorius lėšas naudojo ne plane nustatytiems tikslams ar pažeidė kitas fizinio asmens teises arba teisėtus interesus, kreiptis į teismą dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo, nuostolių atlyginimo ir naujo bankroto administratoriaus paskyrimo; kreiptis į teismą dėl kreditorių susirinkimo priimtų sprendimų pripažinimo negaliojančiais. Lyginant su kitomis šalimis Lietuvoje bankrutuojančiam fiziniam asmeniui suteikiamų teisių sąrašas yra gana platus ir detalios reglamentuotas.

Galima konstatuoti, jog visose nagrinėjamose šalyse pagrindinės bankrutuojančio fizinio asmens pareigos yra aktyvus informacijos teikimas bankroto administratoriui, sąžiningas siekimas gauti pajamų ir skolų grąžinimo plano vykdymas, dengiant turimus kreditorinius įsipareigojimus. Griežčiausios bausmės už skolininko pareigų nevykdymą yra Didžiojoje Britanijoje, kurioje už šiuos pažeidimus gali kilti baudžiamoji atsakomybė. Kitose šalyse už savo prievolių nevykdymą skolininkas daugiausia baudžiamas bankroto bylos nutraukimu ir neatleidimu nuo skolų.

Vertinant skolininko teises galima išskirti teisę gauti informaciją, teisę pasilikti dalį gaunamų pajamų, teisę rinktis bankroto administratorių, bei teisę sudaryti skolų grąžinimo planus. Apibendrinant galima teigti, jog bankrutuojančio asmens teisės yra pakankamai suvaržytos, o pareigų yra iš tiesų daug, tačiau atsižvelgiant, jog šiuo procesu yra siekiama panaikinti skolininko skolas ir atkurti jo mokumą iš dalies aukojant kreditorių interesus, tai neatrodo pernelyg dideli suvaržymai.

4.6. Kreditorių pareigos ir teisės fizinio asmens bankroto proceso metu

Vienas iš pagrindinių tiek įmonių, tiek fizinio asmens bankroto proceso subjektų, yra kreditoriai. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatyme reglamentuota, jog fizinio asmens kreditoriai - tai turintys teisę reikalauti iš fizinio asmens įvykdyti prievolės ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys, tarp jų: 1) mokesčių mokėjimo atveju – juos surinkti įpareigotos valstybei atstovaujančios institucijos; 2) darbo užmokesčio nemokėjimo ir dėl darbo santykių atsiradusios žalos neatlyginimo atveju – fizinio asmens darbuotojai (jų įpėdiniai); 3) iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų suteiktų paskolų ir su valstybės garantija gautų paskolų negražinimo atveju – valstybei atstovaujančios institucijos; 4) iš Europos Sąjungos lėšų suteiktos paramos negražinimo atveju – Europos Sąjungos lėšas administruojanti institucija; 5) kiti kreditoriai.

Pagrindinis bruožas kreditorius išskiriantis iš kitų bankroto proceso subjektų yra ypatingai didelis jų ekonominis suinteresuotumas proceso eiga ir baigtimi. Kiekvieno kreditoriaus interesas yra užsitikrinti kaip galima didesnę savo patenkinamų kreditorinių reikalavimų dalį.

Pagrindinis fizinio asmens bankroto procedūrų tikslas yra atkurti skolininko mokumą. Šio tikslo siekiama, atsižvelgiant į skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyrą. Įvairiose šalyse skolininko ir kreditorių interesų pusiausvyros principas yra vertinamas skirtingai. Vienose šalyse ypatingas dėmesys skiriamas kuo spartesniam skolininko atleidimui nuo skolų, neatsižvelgiant į kreditorių reikalavimų tenkinimą. Kitose – kuo didesniam kreditorių interesų patenkinimui viso bankroto proceso metu mažiau dėmesio skiriant skolininko interesams.

Viena iš pagrindinių kreditorių teisių fizinio asmens bankroto procese yra teisė inicijuoti bankroto procedūras fiziniam asmeniui (skolininkui), tačiau ne visose šalyse ši teisė kreditoriams yra suteikta. Didžiojoje Britanijoje ir Vokietijoje kreditoriai gali inicijuoti fizinio asmens bankroto bylą, ši teisė sąlygojama tik turimų kreditorinių reikalavimų dydžiu. Priešingai nei minėtose šalyse, Lietuvoje ir Latvijoje fizinio asmens bankroto iniciavimo teisė kreditoriams nėra suteikta, tačiau tai nereiškia, jog šiose valstybėse kreditoriams yra suteikiama mažiau dėmesio.

Visose nagrinėjamose valstybėse kreditoriai į fizinio asmens bankroto bylą įstoja savo pageidavimu ir savo teises įgyvendina tik savo iniciatyva. Kreditoriai savo teises įgyvendina ne tiesiogiai, o per kreditorių susirinkimą, kurio metu kreditoriai, turintys balsavimo teisę, balsuoja už vienokio ar kitokio sprendimo priėmimą. Pažymėtina, jog fizinio asmens bankroto procese kreditorių susirinkimas atlieka labai svarbią funkciją.

Didžiosios Britanijos pasirinktas „*Fresh Start*“ fizinio asmens nemokumo instituto modelis įtakojo tai, jog šioje šalyje kreditoriams bankroto proceso metu nėra suteikiama tiek

daug dėmesio ir teisių kaip kitose kontinentinio - europietiško modelio valstybėse. Šioje šalyje siekiama kuo greičiau „nurašyti“ skolininko skolas ir taip atkurti jo mokumą, o ne patenkinti kuo didesnę dalį kreditorinių įsipareigojimų. Kaip ir kitose šalyse, Didžiojoje Britanijoje kreditoriai savo teises įgyvendina per kreditorių susirinkimą, kuris yra galimas ne tik bankroto procedūrų metu, tačiau ir atleidžiant skolininką nuo skolų „individualaus savanoriško susitarimo“ procese. Kreditorių susirinkimui nėra suteikiami specialūs įgaliojimai, pagrindinė jo funkcija tarpininkauti tarp bankroto administratoriaus gaunant informaciją apie bankroto proceso eigą. Viena iš išskirtinių kreditorių susirinkimo teisių yra galimybė įpareigoti bankroto administratorių kreiptis į teisėsaugos institucijas dėl nusikalstamo bankroto ištyrimo. Nusikalstamas bankrotas asmeniui gali būti inkriminuojamas jei jis nuslėpė, jog tapo nemokiu dėl azartinių lošimų, lėšų išvaistymo ir pan.⁶⁵. Taip pat dėl to, jog kreditorinius įsipareigojimus vykdė ne pagal prioritetus ar skolinius įsipareigojimus prisiėmė sąmoningai žinodamas, jog jų įvykdyti neturės galimybes.

Vokietijoje fizinio asmens bankroto procesas orientuojamas į kreditorių interesų tenkinimą. Čia labai daug dėmesio skiriama kuo didesniai kreditorinių įsipareigojimų įvykdymui bankroto proceso metu ir tik vėliau įvykdomas skolininko atleidimas nuo skolų. Vokietijoje bankroto procesas trunka penkerius - šešerius metus ir visas šis laikas skirtas kreditorių interesų tenkinimui. Bankroto proceso metu skolininkas turi tinkamai elgtis ir iš gaunamų pajamų vykdyti skolinius įsipareigojimus, priešingu atveju, kreditoriai gali nesutikti su skolų „nurašymu“ ar pateikti teismui prašymą anuliuoti sprendimą „nurašyti“ skolas. Toks kreditorių prašymas gali būti pateiktas per vienerius metus nuo teismo sprendimo, kuriuo nuspręsta atleisti skolininką nuo skolų, priėmimo. Vokietijoje, kaip ir kitose šalyse, kreditoriams bankroto proceso metu atstovauja kreditorių susirinkimas, kuris įtakoja bankroto administratoriaus (patikėtinio) skyrimą, jo veiklą. Kreditorių susirinkimas gali įpareigoti bankroto administratorių vykdyti įvairius veiksmus, pvz.: kreiptis į teismą dėl skolininko sudarytų sandorių užginčijimo ir pan.

Latvijoje fizinio asmens bankroto proceso metu, kreditorių susirinkimas sprendžia dėl bankroto administratoriaus išlaidų dydžio, dėl bankroto administratoriaus atšaukimo, bankroto bylos išlaidų, dėl termino skolininko turtui parduoti pratęsimo.

Lietuvoje kreditorių interesus, kurių kreditorinius reikalavimus patvirtino teismas, taip pat atstovauja kreditorių susirinkimas. Pirmasis kreditorių susirinkimas turi įvykti ne vėliau kaip 40 dienų nuo teismo nutarties dėl kreditorių reikalavimų tvirtinimo įsiteisėjimo dienos. Vėliau susirinkimai turi būti šaukiami ne rečiau kaip kartą į pusmetį. Kreditorių susirinkimas turi teisę

⁶⁵ Insolvency Act 1986, 277 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, [žiūrėta 2014 01 12].

rinkti kreditorių susirinkimo pirmininką, nagrinėti kreditorių skundus dėl bankroto administratoriaus veiksmų, reikalauti, kad bankroto administratorius pateiktų savo veiklos ataskaitas, tvirtinti bankroto administratoriaus išlaidų sąmatą, spręsti klausimus dėl bankrutuojančios fizinio asmens veiklos vykdymo; inicijuoti bankroto administratoriaus pakeitimą teisme ir kt.

Galima išvelgti tendenciją, jog šalyse, kuriose kreditoriams ir jų kreditorinių reikalavimų patenkinimui skiriamas didesnis dėmesys, yra paremtos kontinentiniu - europietiškuoju „*No Fresh Start*“ nemokumo modeliu, t.y. Vokietija, Latvija ir Lietuva. Didžiojoje Britanijoje, kurioje vyrauja anglo - amerikietiškas „*Fresh Start*“ modelis kreditoriams yra suteikiama kur kas mažiau teisių, nes šioje šalyje akcentuojamas greitas skolininko atleidimas nuo skolinių įsipareigojimų. Būtina paminėti ir tai, jog vykdant ne teismines fizinio asmens mokumo atkūrimo procedūras (pvz.: Didžiojoje Britanijoje individualaus skolininko ir kreditorių susitarimo atveju) kreditoriams yra suteikiami kur kas didesni įgaliojimai ir jie kontroliuoja visą procesą, tačiau, kaip ir bankroto proceso atveju, kreditoriai savo teises įgyvendina per kreditorių susirinkimo institutą.

4.7. Turto pardavimas fizinio asmens bankroto proceso metu

Vienas iš pagrindinių fizinio asmens bankroto proceso etapų yra skolininko turto realizavimas. Skolininko turtas realizuojamas siekiant padengti kaip galima daugiau kreditorinių įsipareigojimų. Priešingai nei įprasto priverstinio vykdymo proceso metu, turto pardavimą organizuoja ne antstoliai o bankroto administratorius.

Didžiojoje Britanijoje fiziniam asmeniui iškėlus bankroto bylą visą jo turtą pradeda valdyti administratorius, tačiau negalima teigti, jog visas skolininkui priklausantis turtas bus besąlygiškai parduotas.

Prasidėjus bankroto procesui ir bankroto administratoriui perėmus skolininko turtą yra pradedamos jo realizavimo procedūros. Šį procesą galima atidėti ar sustabdyti, jei skolininkui priklausančiame turte gyvena jo šeima (žmona, vaikai). Tokiu atveju turto pardavimo procedūra atidedama 12 mėnesių laikotarpiui. Jei nutinka taip, jog skolininkui priklauso tik dalis nekilnojamojo turto, tuomet bendraturčiams yra suteikiama pirmumo teisė įsigyti skolininko būstą.

Pažymėtina, jog galimi atvejai ir kai skolininkui priklausantis nekilnojamas turtas negali būti parduotas ir lieka skolininko nuosavybėje. Taip nutinka tuomet, kai skolinių įsipareigojimų dydis, kuris bus dengiamas iš realizuoto turto dalies, yra mažesnis nei 1000 svarų sterlingų. Kitas atvejis, leidžiantis skolininkui išsaugoti savo būstą, yra skolininkui priklausančio

nekilnojamojo turto vertės dydis, t.y. tuo atveju, kai realizuotino turto vertė yra mažesnė už turimų skolinių įsipareigojimų dydį, skolininkui už simbolinę sumą leidžiama išpirkti iš bankroto administratoriaus savo būstą, tokiu atveju padengiamos tik tiesioginės bankroto proceso išlaidos.⁶⁶

Prie bankroto proceso metu realizuotino turto yra priskiriamos skolininko turimos transporto priemonės, tačiau kaip ir nekilnojamojo turto atveju, šį turtą skolininkas gali išsaugoti esant sekančioms aplinkybėms: transporto priemonė verta mažiau nei 2000 svarų sterlingų; transporto priemonės pardavimas patenkins mažiau nei 500 svarų sterlingų kreditorinius reikalavimus; kai automobilis priklauso daugiau nei vienam asmeniui; automobilis yra būtinas skolininko darbui, pvz. taksi; jei skolininkas slaugo neįgalųjį, automobilis gali būti vertinamas kaip būtinas darbo įrankis ir pan.⁶⁷

Skolininkas gali išsaugoti ir kitą jam priklausančią turtą, pvz. namų apyvokos daiktus, daiktus, kurie skirti skolininko darbui, pinigus, laikomus pensijų fonduose. Pagrindinis kriterijus, leidžiantis skolininkui išsaugoti savo daiktus, yra jų vertė, t.y. daiktai turi būti mažiausios rinkos kainos, jų negalima pakeisti į pigesnius.

Vokietijoje skolininko turtas, kuris bus realizuotas bankroto proceso metu yra vadinamas „nemokumo mase“ (Insolvenzmasse). Šio turto realizavimas kaip ir kitose šalyse yra vykdomas per bankroto administratorių. Už parduotą turtą gautas lėšas bankroto administratorius paskirsto kreditoriams pagal lėšų paskirstymo planą (Verteilungsverzeichnis). Šiame sąraše yra nurodomi visi kreditoriai ir jų kreditorinių reikalavimų dydis. Į realizuotino turto sąrašą taip pat netraukiami skolininko asmeniniai daiktai, pvz.: drabužiai, baldai, papuošalai. Šie daiktai gali būti parduoti tik tuo atveju, jei jie yra ypatingai vertinti. Kaip ir Didžiojoje Britanijoje, skolininkas gali išsaugoti ir savo automobilį, jei jis yra jam reikalingas darbinėje veikloje. Jei transporto priemonė yra valdoma išperkamosios nuomos pagrindu, skolininkui jo išsaugoti nepavyks⁶⁸.

Latvijoje skolininko turtas parduodamas pagal iš anksto bankroto administratoriaus parengtą planą. Bankroto administratorius turto pardavimo procedūras organizuoja ne ankščiau kaip po dviejų mėnesių nuo bankroto bylos iškėlimo teisme. Pardavus skolininkui priklausančią turtą prasideda skolų vykdymo etapas.

⁶⁶ What will happen to my home? Informatikon about your home when bankruptcy occurs. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.insolvency.gov.uk/pdfs/guidanceleafletspdf/home.pdf>, [žiūrėta 2014 02 02].

⁶⁷ Insolvency Act 1986, 9 skyrius. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, [žiūrėta 2014 02 02].

⁶⁸ Insolvenzordnung, 1994. Prieiga per internetą: http://www.gesetze-iminternet.de/englisch_inso/insolvency_statute.pdf, [žiūrėta 2014 02 02].

Latvijos bankroto įstatyme nėra apibrėžtas konkretus turtas, kuris negali būti realizuojamas bankroto proceso metu, tačiau yra pateikta nuoroda į Latvijos civilinio proceso įstatymą, kuriame yra reglamentuotas bendras sąrašas daiktų, kurie negali būti išieškoti vykdymo metu, t.y. skolininko drabužiai, avalynė, patalynė, rankšluosčiai, virtuvės ir stalo įrankiai, kurie yra būtini kasdieniam naudojimui, baldai, kūdikių reikmenys, maisto produktai skirti skolininko ir jo šeimos pragyvenimui mažiausiai trimis mėnesiams, vienos minimalios mėnesinės algos dydžio skolininko turimos piniginės lėšos, šeimos auginamų galvijų po vieną vienetą, kuro reikalingo šeimos maisto ruošimui ar šildymo sezonui, knygų ir kitų daiktų, reikalingų skolininko darbui gaunant pagrindines šeimos pajamas, ritualiniai daiktai, kilnojamieji daiktai, kurie negali būti atskirti nuo skolininko nekilnojamojo turto, žemės ūkio padargai ir galvijų pašarai.⁶⁹

Būtina paminėti, jog Latvijoje bankrutuojantis fizinis asmuo gali išsaugoti ir jam priklausantį būstą. Ši galimybė yra įtvirtinta bankroto įstatymo 148 straipsnyje, kuriame teigiama, jog skolininkas gali sudaryti susitarimą su kreditoriumi tam, kad būstas, kuris įkeistas kreditoriui, būtų neparduotas.

Lietuvoje turto realizavimo procedūras taip pat kontroliuoja bankroto administratorius, tačiau priešingai nei kitose šalyse, Lietuvoje minimalią turto pardavimo kainą nustato kreditorių susirinkimas. Turto pardavimo eiliškumas ir terminai nustatomi skolų grąžinimo plane.

Fizinių asmenų bankroto įstatyme yra reglamentuoti ir atskirų rūšių turto pardavimo ypatumai: 1) kai kartu su fiziniu asmeniu gyvena jo nepilnamečiai vaikai (įvaikiai) ir (ar) jo globojami asmenys, vienintelis gyvenamasis būstas, taip pat ir įkeistas, teismo sprendimu gali būti parduodamas ne ankščiau negu po 6 mėnesių nuo plano ar nuo pakeisto plano patvirtinimo. Šis laikotarpis skirtas asmeniui susirasti kitą būstą; 2) vertybiniai popieriai, parduodami vertybinių popierių apyvartą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka; 3) taurieji metalai ir brangakmeniai, parduodami Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka t.y. per prekybos įmones, kurios verčiasi šio turto prekyba⁷⁰; 4) parduodant turtą turintį istorinės, mokslinės ar meninės vertės, bankroto administratorius privalo pranešti Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai; 5) nekilnojamas turtas turi būti parduotas iš varžytinių Lietuvos Vyriausybės nustatyta tvarka; 6) radioktyviosios medžiagos, įrenginiai su radioaktyviosiomis medžiagomis ir jonizuojančiosiomis spinduliuotės generatoriais gali būti parduoti ar perduoti tik Lietuvos Respublikos radiacinės

⁶⁹ Civilprocesa likums , 1998. 146 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=50500>, [žiūrėta 2014 02 04].

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // VŽ., 2002, Nr. 36-1340.

saugos įstatyme ir kituose gyventojų ir aplinkos radiacinę saugą reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatyta tvarka.

Palyginus Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Latvijos ir Lietuvos bankrutuojančio fizinio asmens turto pardavimo tvarką, galima daryti išvadą, jog palankiausios sąlygos skolininkui yra sudarytos Didžiojoje Britanijoje, čia jis turi galimybę ne tik išsaugoti turimus asmeninius daiktus, tačiau ir automobilį ir netgi būstą.

4.8. Kreditorinių reikalavimų tenkinimas

Realizavus skolininko turimą turtą prasideda kreditorinių reikalavimų tenkinimo stadija. Kreditoriniai reikalavimai yra tenkinami eilės tvarka pagal tam tikrus prioritetus. Kreditorių reikalavimai tenkinami pagal iš anksto sudarytus planus: Lietuvoje ir Latvijoje pagal skolų grąžinimo planą, Vokietijoje pagal lėšų paskirstymo planą (Verteilungsverzeichnis), Didžiojoje Britanijoje pagal lėšų paskirstymo tvarką. Visose šalyse pirmiausia yra padengiamos proceso išlaidos, t.y. bankroto administratoriaus atlygis, o likęs turtas paskirstomas kreditoriams eilės tvarka lygiomis dalimis.

4.9. Fizinio asmens atleidimas nuo skolinių įsipareigojimų

Fizinio asmens nemokumo procedūrų tikslas yra atleisti fizinį asmenį nuo jo skolinių įsipareigojimų ir suteikti jam naują finansinę pradžią. Realizavus skolininko turtą, įvykdžius skolų grąžinimo planus bei paskirsčius skolininko turtą ir pajamas kreditoriams, prasideda paskutinė fizinio asmens atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų proceso stadija – asmuo paskelbiamas bankrutavusiu arba, ne bankroto proceso atveju, tiesiog atleidžiamas nuo likusių skolų.

Kaip jau minėta, Didžiojoje Britanijoje fizinis asmuo gali būti atleistas nuo skolinių įsipareigojimų ne vien tik paskelbus jį bankrutavusiu. Skolos jam gali būti nurašomos ir individualaus savanoriško susitarimo (Individual voluntary arrangement – IVA) būdu. Tinkamai ir pagal susitarimą vykdęs savo įsipareigojimus asmuo vidutiniškai per 5 metų laikotarpį gali atkurti savo mokumą, negaudamas bankrutavusio asmens statuso. Tuo tarpu bankroto proceso būdu, fizinio asmens mokumas gali būti atkurtas kur kas greičiau, t.y. per 12 mėnesių nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo. Fizinis asmuo paskelbiamas bankrutavusiu ir automatiškai panaikinami visi jo likę skoliniai įsipareigojimai tik tuo atveju, jei bankroto administratorius ir teismas nenustato rimtų pažeidimų skolininko veikloje.

Paskelbus bankrotą fiziniams asmeniui yra panaikinami ne visi jo skoliniai įsipareigojimai. Didžiojoje Britanijoje negali būti panaikintos šios skolos: užtikrintos skolos (t.y. užtikrintos hipoteka, įkeitimu ir pan.), teismo išlaidos, įsiskolinimas išlaikymui, studentams suteiktos paskolos, socialinių pašalpų permokos ir kitos permokos, baudos dėl žalos atlyginimo ir sukčiavimo⁷¹.

Remiantis Didžiosios Britanijos bankroto tarnybos (The Insolvency Service (INSS)) duomenimis, per 2013 metus buvo baigtos 101049 fizinio asmens mokumo atkūrimo procedūros, t.y. 7,9 procento mažiau nei 2012 metais. Populiariausias fizinio asmens mokumo atkūrimo būdas yra individualus savanoriškas susitarimas (Individual voluntary arrangement – IVA). Šiuo būdu savo mokumą per 2013 metus atkūrė 48967 fizinių asmenų. Likę mokumo atkūrimo būdai fiziniams asmenims buvo ne tokie patrauklūs – bankrotas buvo paskelbtas 24536 asmenims, tai 22,8 procento mažiau nei 2012, metais. Atleidimo nuo skolų orderiu pasinaudojo 27546 fiziniai asmenys, t.y. 11,7 procento mažiau nei 2012 metais. Šie metai buvo pirmieji, kai skolų nurašymu orderiu buvo atkurtas mokumas daugiau fizinių asmenų nei paprasto bankroto proceso metu. Tuo tarpu 2013 metai buvo jau tretieji metai iš eilės, kai populiariausias fizinių asmenų mokumo atkūrimo būdas Didžiojoje Britanijoje yra individualus savanoriškas skolininko ir kreditorių susitarimas.⁷²

Vokietijoje bankroto procesas trunka apie 6 metus ir baigiasi teismo nutartimi pripažįstant asmenį bankrutavusiu ir anuliuojant jo turimas skolas. Pažymėtina, jog teismas per vienerius metus gali atšaukti nutartį dėl skolinių įsipareigojimų anuliavimo, jei po atleidimo yra nustatoma, jog skolininkas buvo tyčia pažeidęs jam nustatytus įpareigojimus ir dėl to iš esmės buvo pažeistos kreditorių teisės.

Vokietijoje skolininkas negali būti atleidžiamas nuo įsipareigojimų kylančių iš tyčinės neteisėtos veikos atlikimo, jei nemokumo proceso metu kreditorius reikalavimą įvardijo būtent kaip tokį; administracinių baudų ir joms prilygintų įsipareigojimų; suteiktų neprocentinių paskolų nemokumo proceso išlaidoms padengti mokėjimų.⁷³

Vokietijos Federalinės Statistikos Tarnyba (Statistisches Bundesamt) dar nepateikia galutinių duomenų apie 2013 metais bankrutavusius asmenis, tačiau yra tarpiniai 2013 metų sausio – rugsėjo mėnesių duomenys. Remiantis jais per šį laikotarpį buvo iškeltos 69264 fizinių asmenų bankroto bylos, tai 7,1 procento mažiau nei per tokį pat laikotarpį 2012 metais.

⁷¹ Bankruptcy debts. The Insolvency Service. Prieiga per internetą: <http://www.bis.gov.uk/insolvency/personal-insolvency/bankruptcy-debts#secured-debt>, [žiūrėta 2014 02 09].

⁷² Insolvency Statistic. Prieiga per internetą: <http://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/otherinformation/statistics/201402/index.htm>, [žiūrėta 2014 02 08].

⁷³ Driukas A., Kavalnė S., Kazlauskas Č.D., Kelpšas T., Norkus R., Velička R., Višinskis V. Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas. Mokslo studija. Vilnius, 2008. P. 32.

Statistikos departamentas prognozavo, jog per 2013 metus tikėtina bus iškelta apie 92500 bankroto bylų fiziniams asmenims. 2012 metais bankrutuoti Vokietijoje pareiškė norą 97608 fiziniai asmenys.⁷⁴

Latvijoje yra reglamentuotas vienintelis fizinio asmens mokumo atkūrimo būdas – bankrotas. Bankroto procesas šioje šalyje gali trukti iki 3,5 metų priklausomai nuo to, kokią dalį kreditorinių įsipareigojimų galima padengti iš skolininko turimo turto. Po skolininko turto pardavimo ir skolų grąžinimo planų įvykdymo bankroto administratorius nusiunčia pranešimus kreditoriams ir skolininkui apie bankroto proceso pabaigą. Kreditoriai turi teisę pareikšti prieštaravimus. Galutinį sprendimą dėl fizinio asmens pripažinimo bankrutavusiu priima teismas. Teismas gali nutraukti bankroto bylą ir neatleisti skolininko nuo skolų jei nustato, jog skolininkas per pastaruosius tris metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą pateikimo sąmoningai nurodė kreditoriams klaidingą informaciją, ne mažiau kaip 30 procentų gauto kredito panaudojo ne pagal sutartyje nurodytą paskirtį, asmuo jau buvo bankrutavęs per paskutinius 10 metų, per paskutinius penkerius metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą fizinis asmuo buvo nuteistas už mokesčių vengimą.

Latvijos bankroto įstatymo 164 straipsnyje yra nustatyta, jog skolininkas negali būti atleidžiamas nuo sekančių įsipareigojimų: skoliniai įsipareigojimai kylantys iš išlaikymo teikimo, reikalavimai kylantys iš neteisėtos skolininko veikos, skoliniai įsipareigojimai pagal skolininko ir kreditoriaus sudarytą būsto išsaugojimo susitarimą.

Latvijos nemokumo registro (Maksatnespejas registrs) duomenimis per 2013 metus buvo paskelbti bankrutavusiais 1542 fiziniai asmenys, tai 12,1 procento daugiau nei 2012 metais.⁷⁵

Lietuvoje, kai atliktas paskutinis skolų grąžinimo plane nustatytas mokėjimas, bankroto administratorius ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo šio mokėjimo dienos privalo parengti plano įgyvendinimo aktą, kurį pasirašo fizinis asmuo, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas. Bankroto administratorius šį aktą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo jo pasirašymo dienos pateikia teismui, plano įgyvendinimo akto kopiją – fiziniam asmeniui ir kreditorių susirinkimo pirmininkui. Jeigu bent vienas iš šioje dalyje nurodytų asmenų atsisako pasirašyti plano įgyvendinimo aktą, surašomas akto nepasirašymo protokolas, kuriame nurodomos nepasirašymo priežastys ir teikiamas teismui kartu su plano įgyvendinimo aktu. Gavęs aktą teismas priima nutartį baigti fizinio asmens bankroto bylą arba nutraukti fizinio asmens bankroto bylą.

⁷⁴ Januar bis September 2013: 8,6 % weniger Unternehmensinsolvenzen. Prieiga per internetą: https://www.destatis.de/DE/Presse/Service/Presse/Pressemitteilungen/2013/12/PD13_416_52411.html, [žiūrėta 2014 02 09].

⁷⁵ Menesa zurnals. Prieiga per internetą: http://www.ur.gov.lv/urpubl?act=mnp_pjur, [žiūrėta 2014 02 09].

Teismas gali atleisti skolininką nuo jo turimų skolinių įsipareigojimų, išskyrus reikalavimus dėl žalos atlyginimo - suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, ar mirties ir piniginių lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) bei reikalavimus, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius teisės pažeidimus arba nusikalstamas veikas.

Šiuo metu fiziniai asmenys Lietuvoje vis sparčiau ima naudotis galimybe bankrotuoti, yra keliamos bankroto bylos, tačiau nė viena bankroto procedūra dar nėra baigta.

Visose nagrinėjamosiose valstybėse fizinio asmens mokumo atkūrimo procesas trunka skirtingai. Didžiojoje Britanijoje jis trunka trumpiausiai, Vokietijoje ilgiausiai. Iš visų nagrinėjamų valstybių išsiskiria Latvija, kurioje asmens mokumo atkūrimo proceso trukmė tiesiogiai priklauso nuo skolininko turimo turto ir galimų padengti kreditorinių įsipareigojimų dydžio. Palyginus šias valstybes galima daryti išvadą, jog Latvija yra pasirinkusi tinkamiausią bankroto proceso trukmės nustatymo būdą, nes jis labiausiai atitinka skolininko ir kreditorių interesus ir išsaugo jų interesų pusiausvyrą.

4.10. Fizinio asmens nemokumo instituto Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje palyginamoji lentelė

Šio tiriamojo darbo rezultatai lyginant Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Latvijos ir Lietuvos fizinių asmenų nemokumo institutą geriausiai atsispindi žemiau pateiktoje palyginamojoje lentelėje, kurioje paminėti pagrindiniai instituto skirtumai ir panašumai.

Eil. Nr.	Nagrinėtinas klausimas, problematika	Klausimo, problematikos sprendimas Didžiojoje Britanijoje	Klausimo, problematikos sprendimas Vokietijoje	Klausimo, problematikos sprendimas Latvijoje	Klausimo, problematikos sprendimas Lietuvoje
1.	Fizinio asmens nemokumo instituto modeliai	„ <i>Fresh Start</i> “ (anglo-amerikietiškas modelis)	„ <i>No Fresh Start</i> “ (kontinentinis-europietiškas modelis)	„ <i>No Fresh Start</i> “ (kontinentinis-europietiškas modelis)	„ <i>No Fresh Start</i> “ (kontinentinis-europietiškas modelis)
2.	Fizinio asmens nemokumo	1. Individualus savanoriškas susitarimas;	1. Savanoriškas susitarimas (ikiteisminė	1. Bankroto byla	1. Bankroto byla

	problemų sprendimo būdai	2. Bankroto byla; 3. Atleidimo nuo skolų orderis.	stadija); 2. Savanoriškas susitarimas (teisminė stadija); 3. Bankroto byla		
3.	Kas turi teisę inicijuoti bankroto bylą?	Skolininkas ir jo kreditoriai.	Skolininkas ir jo kreditoriai. Gresiančio nemokumo atveju tik skolininkas.	Tik skolininkas	Tik skolininkas
4.	Sąlygos kada gali būti keliamas nemokumo byla.	1. Skolininkas laikomas nemokiu, kai negali mokėti skolų	1. Skolininkas laikomas nemokiu, kai negali mokėti skolų 2. Gresiančio nemokumo atvejis, kai šiuo metu skolininkas gali vykdyti įsipareigojimus, tačiau ateityje jų negalės vykdyti.	1. Skolininkas laikomas nemokiu, kai suėjus terminui negali padengti didesnių nei 7114 eurų dydžio skolinių įsipareigojimų. 2. Gresiančio nemokumo atveju, artimiausiu metu turės daugiau nei 14228 eurų dydžio pradelstų įsipareigojimų.	1. Skolininkas laikomas nemokiu, kai negali vykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai yra suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliąsias algas (MMA).
5.	Kiek trunka fizinio	1. Savanoriško susitarimo metu	Bankroto procesas trunka	Bankroto procesas gali	Bankroto procesas trunka

asmens mokumo atkūrimo procesas?	procesas trunka apie 5 metus; 2. Bankroto procesas vidutiniškai trunka 12 mėnesių.	apie 6 metus.	trukti nuo vienerių metų iki trijų su puse metų.	apie 5 metus.
---	---	---------------	--	---------------

Atlikus palyginimą galima daryti pagrįstą išvadą, jog visose šalyse fizinio asmens nemokumo institutas yra reglamentuojamas labai skirtingai ir fiziniams asmenims yra sudarytos nevienodos sąlygos atkurti savo mokumą.

Europos Sąjungos Taryba yra priėmusi eilę teisės aktų, užtikrinančių laisvą asmenų, prekių ir paslaugų judėjimą visose Sąjungos šalyse. Taip fiziniams asmenims yra sudarytos sąlygos vykdyti veiklą visoje Europos Sąjungoje ir tuo pačiu įsiskolinti kitose šalyse. Asmeniui bankrutavus vienoje Europos šalyje jis yra atleidžiamas nuo visų skolinių įsipareigojimų, įskaitant ir turimus kitose Europos Sąjungos valstybėse.

Žvelgiant į fizinius asmenis, kurie turi teisę bankrotuoti kitose Europos Sąjungos valstybėse ir asmenis, kurie gali bankrotuoti Lietuvoje, galima išvelgti nevienodą jų padėtį bei nevienodas jų galimybes atkurti savo mokumą. Kaip pavyzdį galima išskirti keletą įvairių fizinio asmens nemokumo instituto bruožų įvairiose valstybėse. 1) Didžiojoje Britanijoje bankroto byla fiziniam asmeniui gali būti iškelta, jei jo turimo turto nepakanka padengti jo turimiems skoliniams įsipareigojimams. Ši skolininko būsena nėra susieta su konkrečiu įsiskolinimo dydžiu. Lietuvoje fizinis asmuo gali bankrotuoti tik jei jo turimi skoliniai įsipareigojimai viršija 25 000 Lt. 2) Didžiojoje Britanijoje fizinis asmuo savo mokumą gali atkurti įvairias būdais, t.y. individualiu susitarimu, bankrotu, skolų nurašymo aktu. Lietuvoje yra reglamentuotas tik vienas mokumo atkūrimo būdas, t.y. bankrotas. 3) Vokietijoje fizinis asmuo gali bankrotuoti, teismui patvirtinus „nulinį skolų grąžinimo planą“, t.y. kai bankroto proceso metu skolininkas nevykdo jokių kreditų grąžinimo įmokų. Lietuvoje tokia galimybė fiziniam asmeniui nesuteikta ir jis negalėdamas bent minimalia suma vykdyti savo įsipareigojimus skolų grąžinimo plano vykdymo laikotarpiu, bankrotuoti paprasčiausiai negalės. 4) Didžiojoje Britanijoje fizinio asmens mokumas gali būti atkurtas per 12 mėnesių, tačiau Lietuvoje ši procedūra trunka mažiausiai penkerius metus ir tai Lietuvos piliečius pastato į kur kas blogesnę padėtį.

Nustačius šiuos skirtumus darytina išvada, jog Lietuvos Respublikos fizinių asmenų įstatymą yra privalu tobulinti įtraukiant visiškai naują įstatymo dalį dėl bankrotui alternatyvaus fizinio asmens mokumo atkūrimo būdo reglamentavimo, t.y. individualų skolininko ir kreditorių

susitarimą. Taip pat yra rekomenduojama keisti ir bankroto proceso trukmę, nes ji, lyginant su kitomis valstybėmis, yra kur kas ilgesnė ir neužtikrina įstatymo paskirties įgyvendinimo.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šiame darbe iškelta hipotezė pasitvirtino, Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą yra privalu tobulinti įtraukiant kitose valstybėse pasitvirtinusių fizinio asmens mokumo atkūrimo būdą – individualų skolininko ir kreditorių susitarimą.

Išanalizavus fizinio asmens nemokumo institutą, jo raidą ir pagrindines sąvokas, bei palyginus Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos fizinio asmens nemokumo institutą reglamentuojančius teisės aktus ir teisinę doktriną galima daryti sekančius apibendrinimus (išvadas):

1. Fiziniam asmeniui tapus nemokiam formuojasi įvairūs jo mokumo atkūrimo būdai. Pasaulyje fizinių asmenų nemokumo problemos yra sprendžiamos labai įvairiai. Galima išskirti du pagrindinius nemokumo problemų sprendimo modelius: 1) „*Fresh Start*“ (anglo - amerikietiškas modelis), kurio pagrindu fizinio asmens nemokumo institutą formavo Didžioji Britanija. Šiame modelyje didžiausias dėmesys skiriamas besąlyginiam skolininko atleidimui nuo turimų skolinių įsipareigojimų stengiantis kuo greičiau suteikti fiziniam asmeniui naują finansinę pradžią, neapsunkinant proceso papildomomis procedūromis; 2) „*No Fresh Start*“ (kontinentinis - europietiškas modelis), šio modelio principais rėmėsi Vokietijos, Latvijos ir Lietuvos valstybės reglamentuodamos fizinio asmens nemokumo institutą. Šiame modelyje ypač didelis dėmesys skiriamas skolininko konsultavimui, ekonominiam švietimui, jo gyvenimo būdo keitimui, skolininko sąžiningumui. Pagrindinis šių modelių skirtumas yra tas, jog „*No Fresh Start*“ atveju sąžiningas fizinis asmuo atleidžiamas ne nuo visų skolinių įsipareigojimų, o tik nuo po sąžiningo skolų grąžinimo plano įvykdymo likusių negrąžintų skolų.

2. Fiziniam asmeniui negalint vykdyti skolinių įsipareigojimų, tiek pats skolininkas, tiek jo kreditoriai susiduria su tam tikromis problemomis, kurios sprendžiamos atkuriant skolininko mokumą ir įvykdant kaip galima didesnę kreditorių reikalavimų dalį. Skolininko mokumas gali būti atkurtas dviem būdais, t.y. teisminėmis procedūromis ir neteisminėmis procedūromis. Pirmasis būdas dažniausiai įvardijamas kaip fizinio asmens bankroto procedūros, antrasis būdas - tai skolininko ir kreditorių susitarimas dėl skolų grąžinimo ir jų nurašymo.

3. Bankrotas yra vienas iš fizinio asmens nemokumo problemų sprendimo būdų, susidedantis iš asmens skolų „nurašymo“ ir teisminių skolų suderinimo procedūrų. Pagrindinis bankroto tikslas – realizuoti skolininko turtą ir paskirstyti gautas lėšas (bei gaunamas skolininko mėnesines pajamas) kreditoriams, siekiant atsikratyti beviltiškų skolų ir pradėti gyvenimą iš naujo.

4. Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje, Latvijoje ir Lietuvoje bankrutavusiu gali būti paskelbti tik sąžiningi skolininkai, t.y. tik tie fiziniai asmenys, kurie nemokiais tapo ne dėl

nesąžiningų savo veiksmų. Skolininko sąžiningumas mokumo atkūrimo procese yra tikrinamas skirtingose stadijose. Didžiojoje Britanijoje, Latvijoje ir Lietuvoje skolininko sąžiningumas yra tikrinamas pirmosiose bankroto proceso stadijose. Vokietijoje bankroto procesas gali būti vykdomas ir nesąžiningam asmeniui, tačiau nuo likusių skolų jis bus atleidžiamas tik nustačius jo sąžiningumą.

5. Didžiojoje Britanijoje yra reglamentuoti keli fizinio asmens mokumo atkūrimo būdai, t.y. fizinio asmens bankroto procedūros, supaprastinto bankroto procedūros (skolų nurašymo aktas arba Debt relief orders) ir individualus skolininko ir kreditorių susitarimas, kurio principai yra panašūs į įmonių restruktūrizavimo procesą (Individual voluntary arrangement – IVA).

6. Vokietijoje fizinio asmens mokumo atkūrimo būdai – ikiteisminis ir teisminis skolininko susitarimas bei teisminės bankroto procedūros. Vokietija yra vienintelė iš nagrinėjamų valstybių pasirinkusi ne vientisą bankroto procesą, t.y. skolininko turto pardavimas, kreditorinių reikalavimų tenkinimas ir galutinis likusių skolų nurašymas yra atskiros proceso dalys.

7. Lietuvoje ir Latvijoje yra reglamentuota tik po vieną fizinio asmens mokumo atkūrimo būdą – teisminės bankroto procedūras ir tai laikytina trūkumu.

8. Visose nagrinėjimuose šalyse vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokumo atkūrimo būdų yra bankrotas, tačiau pasinaudoti net ir šia galimybe fiziniams asmenims nagrinėjamose valstybėse yra sudarytos skirtingos galimybės. Pagrindiniai Didžiosios Britanijos, Lietuvos, Vokietijos ir Latvijos instituto skirtumai: 1) teisė pradėti bankroto procedūras suteikiama skirtingą turtinę padėtį turintiems asmenims (skiriasi nemokumo sąvoka); 2) Vokietijoje ir Latvijoje teisė bankrotuoti yra suteikta ir mokiems asmenims, jei yra nustatytas „gresiančio nemokumo“ faktas; 3) skirtingas bankroto proceso laikotarpis – Didžiojoje Britanijoje apie 12 mėn., Latvijoje - nuo vienerių iki trejų su puse metų, Lietuvoje penkeri metai, Vokietijoje apie šešerius metus; 3) ne visose šalyse yra suteikta galimybė bankrotuoti jokio turto ir pajamų neturinčiam fiziniam asmeniui.

Atlikus tyrimą, nustačius Lietuvos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos ir Latvijos fizinio asmens nemokumo instituto skirtumus bei išanalizavus Didžiosios Britanijos ir Vokietijos statistinius duomenis galima teigti, jog Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą reiktų tobulinti sekančia tvarka:

1. Bankrotas nėra geriausias būdas atkurti mokumą fiziniam asmeniui ir dėl to reiktų koreguoti Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą, įterpiant nuostatas dėl individualaus skolininko ir kreditorių susitarimo nekeliant bankroto bylos teisme.

Rekomenduojama Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo antrąjį skirsnį „*Fizinio asmens bankroto procesas*“ perkelti į trečiąjį, o sekančius skirsnius perkelti po vieną į priekį, taip antrąjį skirsnį pavadinant „*Savarankiškas fizinio asmens ir kreditorių susitarimas*“. Šiame skirsnyje turėtų būti įterpti straipsniai dėl savarankiško susitarimo sudarymo, jo galiojimo, privalomumo, nutraukimo, pasekmių, rezultato ir kt.

2. Tam, kad Lietuvoje įtvirtintas fizinio asmens bankroto procesas atitiktų savo paskirtį, t.y. sudarytų sąlygas atkurti sąžiningų fizinių asmenų, ūkininkų ir kitų fizinių asmenų, kurie verčiasi individualia veikla mokumą užtikrinant kreditorių reikalavimų tenkinimą yra būtina koreguoti ir kitą fizinių asmenų bankroto dalį, t.y. bankroto proceso trukmę.

Rekomenduojama Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 7 straipsnio 5 dalį keisti ir išdėstyti ją taip: „*Jei fizinio asmens turimas turtas padengia 50 procentų visų turimų skolinių įsipareigojimų, tuomet plano įgyvendinimo trukmė negali būti ilgesnė nei 12 mėnesių. Jei fizinio asmens turimas turtas padengia mažiau nei 50 procentų visų turimų skolinių įsipareigojimų, tuomet plano įgyvendinimo trukmė negali būti ilgesnė nei 3 metai. Teismas, kai kreipiamasi į ikiteisminio tyrimo įstaigas dėl fizinio asmens veiksmų, atitinkančių Baudžiamojo kodekso 207, 208, 209, 216, 222, 223 straipsniuose nustatytus požymius, nustatymo, atsizvelgdamas į bylos aplinkybes, gali pratęsti plano įgyvendinimo trukmę iki atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą arba ikiteisminio tyrimo nutraukimo, arba nuosprendžio baudžiamojoje byloje įsiteisėjimo.*“

Egidijus Kieras

El. paštas: egidijuskieras@gmail.com

2014-03-27

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // VŽ., 2012, Nr. 57-2823.
2. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // VŽ. 2001, Nr. 31-1010.
3. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // VŽ., 2001, Nr. 31-1012.
4. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // VŽ., 2002, Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respubliko Civilinio kodekso, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // VŽ., 2000, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimas Nr. 1543 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ // VŽ. 2012, Nr. 152.

Teismų praktika

7. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje pagal pareiškėjo G. J. prašymą leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Latvijos Respublikos Talsu rajono teismo sprendimą, Nr. 3K-3-39/2013.

Specialioji literatūra

8. Ališauskas V., Jovaiša L., Paknys M., Petrauskas R., Raila E. Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos kultūra. Vilnius, 2001.
9. Baird D. G. The Elements of Bankruptcy. New York, 1993.
10. Bernotaitė K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Jurisprudencija. 2005, Nr. 77(69)
11. Driukas A., Kavalnė S., Kazlauskas Č.D., Kelpšas T., Norkus R., Velička R., Višinskis V. Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas. Mokslo studija. Vilnius, 2008.
12. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R., Velička R. Bankroto Teisė. Pirmoji knyga. Vilnius, 2009.
13. Laužikas E., Višinskis V. Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai, Teisė Nr. 59, 2006.
14. Morgan S., Smyth N., Tribe J. Personas Insolvency Law in Practice. London, 2013.
15. Omar. P. J. European Insolvency Law. Ashgate Publishing Company, 2004.
16. Piesarskis B. Didžiausias anglų-lietuvių kalbų žodynas. Vilnius, 1998.

Internetiniai šaltiniai

17. Aitis T., Fizinių asmenų bankrotas, 2013. Prieiga per internetą: <http://www.skaitykle.lt/e-knygos/moksline-literatura/teise/fiziniu-asmenu-bankrotas/>, žiūrėta: 2013 12 01.
18. Bankruptcy debts, The Insolvency Service. Prieiga per internetą: <http://www.bis.gov.uk/insolvency/personal-insolvency/bankruptcy-debts#secured-debt>, žiūrėta: 2014 02 09.
19. Butkus. K., Jazbutis R., Kelpšas T., Laužikas. E., Velička. R., Višinskis V. Taikomas mokslinis tyrimo darbas, „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“. Prieiga per internetą: <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>, žiūrėta: 2013 12 07.
20. Civilprocesa likums, 1998. Prieiga per internetą: <http://m.likumi.lv/doc.php?id=50500>, žiūrėta: 2014 02 04.
21. Conway L. Individual Voluntary Arrangements (IVAs), 2013. Prieiga per internetą: <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefing-papers/SN05165/individual-voluntary-arrangements-ivas>, žiūrėta: 2013 12 09.
22. Duomenys apie fizinio asmens bankroto procesus. Prieiga per internetą: http://www.bankrotodep.lt/Doc/FABIS_G.pdf, žiūrėta 2014 03 25.
23. Fizinių asmenų bankrotai: kuri Europos valstybė pirmauja? Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/ekonomika/ekonomikos-naujienos/fiziniu-asmenu-bankrotai-kuri-europos-valstybe-pirmauja-1064828/>, žiūrėta: 2014 01 04.
24. Insolvency Act 1986. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>, žiūrėta: 2013 12 08.
25. Insolvency Statistic. Prieiga per internetą: <http://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/otherinformation/statistics/201402/index.htm>, žiūrėta: 2014 02 08.
26. Insolvenzordnung, 1994. Prieiga per internetą: http://www.gesetze-iminternet.de/englisch_inso/insolvency_statute.pdf, žiūrėta: 2013 12 14.
27. Januar bis September 2013: 8,6 % weniger Unternehmensinsolvenzen. Prieiga per internetą: https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2013/12/PD13_416_52411.html, žiūrėta: 2014 02 09.
28. Livshits I., MacGee. Consumer Bankruptcy: A Fresh Start. Stanfordm, 2005. Prieiga per internetą: <http://www.stanford.edu/group/siepr/cgibin/siepr/?q=system/files/shared/pubs/papers/pdf/04-11.pdf>, žiūrėta: 2013 12 01.
29. Lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/startas.htm>, žiūrėta: 2013 12 05.
30. Maksatnespejas likums, 2010. Prieiga per internetą: <http://likumi.lv/doc.php?id=214590>, žiūrėta: 2013 12 08.

31. Menesa zurnals. Prieiga per internetu: http://www.ur.gov.lv/urpubl?act=mnp_pjur, žiūrēta: 2014 02 09.
32. Niemi-Kiesiläinen J., Henrikon A. S., Report on legal solutions to debt problems in credit societies, Strasbourg, 2005. Prieiga per internetu: http://www.coe.int/t/dghl/standardssetting/cdcj/CJSDEBT/CDCJ-BU_2005_11e%20rev.pdf, žiūrēta: 2013 11 30.
33. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, 2000. Prieiga per internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.dok_priedas?p_id=9026, žiūrēta: 2013 12 15.
34. Verbraucherinsolvenz und Restschuldbefreiung; Beantragung. Prieiga per internetu: <http://www.verwaltungsservice.bayern.de/dokumente/leistung/88330265661#>, žiūrēta: 2013 12 14.
35. What will happen to my home? Informatikon about your home when bankruptcy occurs. Prieiga per internetu: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.insolvency.gov.uk/pdfs/guidanceleaflets/pdf/home.pdf>, žiūrēta: 2014 02 02.

FIZINIO ASMENS NEMOKUMO INSTITUTAS: LYGINAMOJI ANALIZĖ

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: nemokumas, fizinio asmens bankrotas, fizinio asmens nemokumo institutas, mokumo atkūrimo planas, skolų grąžinimo planas, mokumo atkūrimo būdai.

Fiziniams asmenims pradėdant skolintis daugiau nei jie sugeba grąžinti kyla visai visuomenei itin aktualios ir jautrios problemos, t.y. fizinio asmens nemokumo problemos. Lietuvoje fizinio asmens nemokumo problemos pradėtos spręsti 2012 metais priėmus Fizinių asmenų bankroto įstatymą, kuris įtvirtino tik vieną fizinio asmens mokumo atkūrimo būdą – bankrotą.

Šiame magistro baigiamajame darbe yra analizuojamas ir lyginamas fizinio asmens nemokumo institutas Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje. Kiekviena valstybė šį institutą reglamentuoja skirtingai, todėl darbe yra siekiama išanalizuoti šios reglamentacijos skirtumus ir taip nustatyti Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo galimas pataisas.

Tyrime yra remiamasi visų keturių minėtų valstybių fizinio asmens nemokumą reglamentuojančiais teisės aktais, specialiąja literatūra bei įvairių valstybinių institucijų statistiniais duomenimis.

Darbe taip pat yra nagrinėjamos fizinio asmens nemokumo ir bankroto sąvokos, nustatomi fizinio asmens nemokumo instituto modeliai ir reglamentavimo kryptys, taip pat fizinio asmens nemokumo problemos ir jų sprendimo būdai.

Didžiausias dėmesys yra skiriamas konkrečių fizinio asmens mokumo atkūrimo procedūrų palyginimui Lietuvoje, Didžiojoje Britanijoje, Vokietijoje ir Latvijoje. Detaliai išanalizuojamas kiekvienas konkretus nemokumo procedūrų aspektas, nustatomi skirtumai ir panašumai šių valstybių teisiniame instituto reglamentavime. Atlikus tyrimą gauti rezultatai yra susisteminti palyginamojoje lentelėje, kurioje pažymimi pagrindiniai fizinio asmens nemokumo instituto aspektai nagrinėjamoje valstybėje.

Atlikus tyrimą daroma išvada, jog Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą tikslinga tobulinti įtraukiant kitose valstybėse pasitvirtinusį fizinio asmens mokumo atkūrimo būdą – individualų skolininko ir kreditorių susitarimą. Taip pat keičiant teismo bankroto proceso trukmę. Atlikus šiuos įstatymo pakeitimus patobulės teisinis fizinio asmens nemokumo instituto reglamentavimas ir Lietuvos piliečiams bus suteiktos lygiavertės galimybės, lyginant su kitomis Europos Sąjungos šalimis atkurti savo mokumą.

INSOLVENCY INSTITUTE OF A NATURAL PERSON: COMPARATIVE ANALYSIS

SUMMARY

Key words: *insolvency, natural person's bankruptcy, insolvency institute of a natural person, solvency restoration plan, debt repayment plan, solvency restoration techniques.*

If natural persons begin borrowing more than they afford to repay, this causes sensitive problems particularly relevant to the entire society, i.e. problems of insolvency of a natural person. In Lithuania, solutions of insolvency problems of a natural person began after adopting the Law on Bankruptcy of Natural Persons in 2012 which established only one solvency restoration method of natural persons – the bankruptcy.

This Master's thesis analyses and compares the insolvency institute of a natural person in Lithuania, Great Britain, Germany and Latvia. Every state has different regulation of this institute, therefore the aim of work is to analyse the differences of this regulation and determine potential amendments of the Law on Bankruptcy of Natural Persons of the Republic of Lithuania.

The research is based on the legislation governing the insolvency of natural persons in all four of the aforementioned countries, specialist literature and statistics of various state institutions.

The paper also analyses the concepts of natural person's insolvency and bankruptcy, identifies the models of natural person's insolvency institute and regulatory areas, as well as insolvency problems of natural persons and ways of addressing them.

The main focus is placed on the comparison of specific procedures for restoration of solvency of natural persons in Lithuania, Great Britain, Germany and Latvia. The paper contains a detailed analysis of each specific aspect of insolvency proceedings, determines the differences and similarities in legal regulation of the institute of these countries. The study results are systematized in a reference table, pointing out the basic aspects of the institute of insolvency of a natural person in the countries in question.

The study is finalised with the conclusion that it is appropriate to amend the Law on Bankruptcy of Natural Persons of the Republic of Lithuania by including the method for the restoration of solvency of a natural person that has been proven in other countries – an individual agreement between the debtor and the creditors, moreover, by changing the duration of bankruptcy court proceedings. These amendments would lead to the improved regulation of the institute of insolvency of a natural person and Lithuanian citizens would be provided with equal

opportunities compared with other member states of the European Union, in restoring their solvency.